

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

TÉMA DROG V SOUČASNÉ ČESKÉ LITERATUŘE

Vedoucí práce: prof. PaedDr. Michal Bauer, Ph.D.

Autor práce: Martina Pešková

Obor: Bohemistika

Ročník: 3.

2020

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponenta práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním výsledků své kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 26. července 2020

.....
Martina Pešková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu prof. PaedDr. Michalu Bauerovi, Ph.D., za vedení mé bakalářské práce. Děkuji za jeho cenné rady a připomínky, trpělivost, profesionální a lidský přístup. Dále bych chtěla poděkovat bratrovi, který mi pomohl s citacemi a v neposlední řadě patří velký dík mým kamarádům a rodině za podporu v průběhu psaní.

ANOTACE

Bakalářská práce se zaměří na vybrané knihy ze současné české literatury (*Vím, o čem mlčím – heroin, toxíci a konec jako sladké nic; Bílá moc; Perníková věž; Toxický squat; Perníková chaloupka* a další) zabývající se tématem drog a problematikou s nimi spojenou. Primární bude interpretace těchto uměleckých děl, ale i textů autentické literatury. Metodologickým východiskem bude psychologie literatury, autorka se v rámci zkoumání bude zabývat rovněž psychobiografií, autopatografií či deníkovými záznamy a pokusí se o interdisciplinární přístup.

ANNOTATION

The dissertation will focus on the chosen books from current Czech literature that are related to drugs and the issues around this topic. The primary aim will be to interpret these works of fiction as well as the texts of authentic literature. The methodological foundation will be the psychology of literature, the author will be focusing on psychobiography, or journal evidence within her research and she will attempt to maintain interdisciplinary approach.

OBSAH

Úvod	8
1. Drogová situace v České republice	9
1.1 Nejčastěji zneužívané drogy	9
1.2 Příčiny užívání	11
1.3 Harm reduction programy	12
2. Vymezení pojmů	14
2.1 Interdisciplinarita	14
2.2 Psychologie umělecké literatury	14
2.3 Psychoanalýza.....	15
2.4 Autenticita v literatuře.....	16
2.4.1 Autobiografie.....	17
2.4.2 Deník.....	18
3. KNIHY S DROGOVOU TEMATIKOU.....	19
3.1 Ventil.....	20
3.1.1 O autorce	20
3.1.2 Děj.....	21
3.2 Jmenuji se Alice.....	22
3.2.1 O autorce	22
3.2.2 Děj.....	22
3.3 Toxický squat.....	23
3.3.1 O autorce	23
3.3.2 Děj.....	24
3.4 Vím, o čem mlčím – Heroin, toxici a konec jako sladké nic.....	25
3.4.1 Děj.....	25
3.5 Bílá moc.....	26

3.5.1	Děj.....	26
4.	Skladba literatury s tématem drog.....	28
4.1	Informativní a výchovná funkce	28
4.2	PERITEXT	28
4.3	Jazyk.....	30
4.3.1	Sociolekt.....	31
4.3.2	Mluva drogového prostředí	31
5.	Obrazy literatury s tématem drog.....	35
5.1	Mladá dívka jako hlavní hrdinka	35
5.2	Obraz narkomana	36
5.3	Rodina.....	38
5.4	Láska	41
5.4.1	Láska jako motivace ke vzniku závislosti	41
5.4.2	Láska jako motivace k abstinenci	41
5.5	Prostituce, erotika.....	42
5.6	Smrt	43
5.6.1	Sebevražda.....	44
5.7	Sebedestrukce	45
5.8	Popis užívání drog a abstinenční příznaky	46
5.9	Moment skoncování se závislostí	48
	Závěr.....	50
	Seznam použité literatury	51
	Seznam příloh	54

Úvod

Během přednášky místního adiktologa, jenž v oblasti závislostí pracuje již několik let, jsem se setkala s velice úsměvnou situací. Po položení otázky, které ze závislostí se má věnovat přednostně, zda látkové či nelátkové, všichni, až na jednoho člověka, odpověděli, že chtějí informace ohledně nelátkové závislosti, tedy informace o návyku, jemuž se závislost v tom pravém slova smyslu ani říkat nedá. Ten jeden člověk jsem byla já, tehdy dvacetiletá slečna s touhou získat co nejvíce informací z oblasti látkových závislostí. Během přednášky rodiče náctiletých dětí koukali s otevřenými ústy – i přesto, že věděli, jak velké nebezpečí drogy představují, neměli ani tušení, že se jejich děti s nelegálními drogami setkávají prakticky denně na každém rohu. Po skončení přednášky někteří možná litovali toho, že o látkovou závislost neprojeví větší zájem a nedozvěděli se více informací, na které už tehdy nezbyl čas.

Již v historii byly drogy ve velké míře zneužívány. Představovaly například součást různých náboženských rituálů, a také se užívaly na různé lékařské účely. Později drogy nesloužily jen k těmto účelům, ale lidé je začali užívat kvůli stavům, které omamné látky vyvolávají, a tak je tomu i dodnes.

V současnosti je povědomí o drogách větší, než tomu bylo kdysi, ale i tak je někteří lidé považují za tabu, o němž mluvit nechtějí. Můj dlouhodobý zájem o problematiku spojenou s užíváním psychoaktivních látek, mě dovedl i k literatuře na toto téma. Důvodem, proč jsem se rozhodla zpracovat právě tuto tematiku, byl jednak již zmiňovaný zájem, ale také malé množství prací, jež na toto téma prozatím vznikly.

V první části práce se pokusím o stručný nástin do současné drogové situace v České republice a vymezím pár základních pojmů týkající se metodologie. Stěžejní ale budou beletristická díla (*Bílá moc; Jmenuji se Alice; Toxický squat; Ventil; Vím, o čem mluvím*), která budu analyzovat. Během rozboru děl se zaměřím na typický jazyk lidí pohybující se okolo drog, avšak největší pozornost obrátím na typické obrazy, jež se v literatuře s drogovou tematikou ve velké míře opakují. Tyto obrazy se pokusím shrnout a poukázat na rozdíly, pokud mezi nimi nějaké budou.

Při analýze jednotlivých motivů, na nichž se pokusím zachytit i základní problémy, které mohou vést k závislosti na psychoaktivních látkách, se budu snažit o nahlédnutí na problematiku drog i z hlediska psychologického a sociologického a pokusím se o interdisciplinární přístup.

1. Drogová situace v České republice

Droga je pojem, pod kterým si může každý představit něco jiného. Většinou si ho ale spojujeme s drogami nelegálními, které jsou v dnešní době již běžně dostupným zbožím. Zkušenost s nelegálními látkami v českém prostředí je v porovnání s evropským kontextem nadprůměrná a jakékoliv zkušenosti s užitím uvádí zhruba třetina naší populace.¹

Existují tzv. „ohrožené skupiny“, u kterých je pravděpodobnost problémového užívání vyšší. Řadí se mezi ně především děti v ústavní péči, mladí lidé bez domova a jinak sociálně vyloučení jedinci. U těchto skupin můžeme rovněž pozorovat vyšší kriminalitu, problémy ve společnosti a špatné studijní výsledky.²

Závislý člověk se může vlivem okolností spojených s užíváním drog ocitnout bez jakéhokoliv zázemí na ulici. Spousta lidí bez domova se však na ulici dostává vlivem jiných okolností a po prvních omamných látkách sahají právě až na ulici. Drogy pro ně představují únik z reálného světa a chvilkové zapomnění, které ale většinou končí dlouhodobou cestou závislostí a návrat zpět – do běžného života – je pro ně už skoro nemožný.

1.1 Nejčastěji zneužívané drogy

Hlavní problémovou drogou v České republice, u které v posledních letech mírně roste rozsah jejího užívání, je metamfetamin,³ pod lidovým názvem známý jako pervitin, jenž je často vyráběn v malých domácích varnách z volně dostupných léků jako je *Modafen*, *Nurofen* či *Paralen plus*.⁴ Pro mladé uživatele je velice lákavý především kvůli euforickým pocitům, zrychlenému myšlení a snadnější komunikaci s lidmi. Podobné účinky má i kokain, který se spolu s pervitinem řadí do skupiny stimulantů. Účinky

¹Srov. MRAVČÍK, V., CHOMYNOVÁ, P., GROHMANNOVÁ, K., JANÍKOVÁ, B., ČERNÍKOVÁ, T., ROUS, Z., TION LEŠTINOVÁ, Z., KIŠŠOVÁ, L., NECHANSKÁ, B., VLACH, T., FIDESOVÁ, H., VOPRAVIL, J. Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017 [online]. © Úřad vlády České republiky [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32962/837/VZdrogy2017_web181207.pdf.

²Srov. ŠTĀSTNÁ, Lenka, ed. a ŠUCHA, Matúš, ed. Drogy a ohrožené skupiny mladých lidí: [monografie].

³Srov. MRAVČÍK, V., CHOMYNOVÁ, P., GROHMANNOVÁ, K., JANÍKOVÁ, B., ČERNÍKOVÁ, T., ROUS, Z., TION LEŠTINOVÁ, Z., KIŠŠOVÁ, L., NECHANSKÁ, B., VLACH, T., FIDESOVÁ, H., VOPRAVIL, J. Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017 [online]. © Úřad vlády České republiky [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32962/837/VZdrogy2017_web181207.pdf.

⁴Srov. Brožurka o pervitinu, projekt „Dokážu to?“ [online]. Evropský sociální fond v ČR [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <http://www.p-centrum.cz/uploads/soubory/dokazu%20to/Brozurka%20o%20pervitinu.pdf>.

kokainu však oproti pervitinu trvají mnohonásobně kratší dobu a jeho cena je mnohonásobně vyšší, proto je kokain rozšířenější zejména ve vyšší a střední třídě.⁵

Opiáty jsou nejčastěji využívány v lékařství k tlumení bolesti. Bohužel jsou také velice často zneužívány. Při výrobě se používá surové opium, v němž jsou obsaženy látky kodein a morfin.⁶ Do skupiny opiátů patří heroin, který dnes není zneužíván tolik, jako tomu bylo kdysi. Heroin nahradily léky obsahující látku buprenorfin (např. *Subutex*).⁷ Tyto léky jsou určeny primárně k substituční léčbě v závislosti na opiátech, ale spousta uživatelů je na *Subutexu* závislá bez jakékoliv předchozí zkušenosti s opiáty.⁸ *Subutex* je předepisován lékaři na předpis a hojně se s ním obchoduje na černém trhu s drogami.

Do skupiny kanabinoidů patří marihuana, která je nejčastěji zneužívanou nelegální látkou v České republice. Za její účinky je zodpovědná látka THC (tetrahydrokanabinol).⁹ Z extrahované pryskyřice marihuany se pak získává hašiš. Dnes se mezi mladými uživateli marihuana řadí mezi společensky přijatelnou drogu.

Lysohlávky patří do skupiny halucinogenů, stejně jako LSD, jež bylo spojováno se symbolem hnutí hippies. Tato droga má velice silný efekt na lidskou psychiku – značně ovlivňuje vnímání, a dokonce může dojít až ke změnám osobnosti.¹⁰ LSD může být velice nebezpečné, zvláště ve chvíli, kdy uživatel dostane tzv. „bad trip“, spojovaný s pocity úzkosti, děsivými halucinacemi a jinými nepříjemnými stavy.¹¹ Do takového stavu se člověk dostane především kvůli špatnému psychickému rozpoložení a nepřipravenosti. Ve spojitosti s užíváním LSD se objevují různé úrazy (ojediněle i sebevraždy), které souvisí s navozenými halucinacemi. V některých případech může docházet k podobným stavům jako u schizofrenie a dochází k trvalé změně osobnosti.¹²

⁵ Srov. Stimulující drogy [online] [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <https://www.substitucni-lecba.cz/stimulujici-drogy>.

⁶ Srov. Opioidy [online] [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <https://www.substitucni-lecba.cz/opioidy>.

⁷ Srov. Subutex [online]. Prev-centrum, z.ú. [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/informace-o-drogach/subutex/>.

⁸ Srov. Tiskárna Smíchov. Dům hrůzy v centru Prahy, kde se bojí i narkomani. In.: Televizeznam [online]. 15.11.2018 [Cit. 9.7.2020]. Dostupné z: <https://www.televizeznam.cz/video/cernota/tiskarna-smichov-dum-hruzy-v-centru-prahy-kde-se-boji-i-narkomani-309602>. Pořad Černota.

⁹ Srov. Konopné drogy [online], [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <https://www.substitucni-lecba.cz/konopne-drogy>.

¹⁰ Srov. LSD a jiné halucinogeny [online]. Prev-centrum, z.ú. [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/informace-o-drogach/lsd/>.

¹¹ Srov. NEŠPOR, Karel. *Slovník prevence problémů působených návykovými látkami: pro rodiče a pedagogy*, s. 10.

¹² Srov. LSD a jiné halucinogeny [online]. Prev-centrum, z.ú. [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/informace-o-drogach/lsd/>.

1.2 Příčiny užívání

Příčin užívání je zhruba tolik, kolik je uživatelů drog. I tak lze ale zmapovat ty nejčastější a pro spoustu uživatelů společné jmenovatele, které předcházeli vzniku jejich závislosti. Mnohdy je to pouze zvědavost, nová zkušenost a počáteční experimentování spojené s příchodem do nové party. Jedinec zažívá úžasné a dosud neobjevené pocity. Se začátečním experimentováním je mnohdy spojen i nedostatek volnočasových aktivit. *Klinická adiktologie* o tomto problému mluví v souvislosti s *užíváním látek jako „nezávislé“ uspokojování*, ke které patří teorie rozvíjející Freudův výklad, jenž přišel s teorií narcistického uspokojení, kde považoval masturbaci, díky které jedinec může svépomocí dosáhnout slasti a uspokojení, za primární závislé chování. Drogy pak v tomto pojetí slouží jako další prostředek, jímž si člověk navodí příjemné pocity a je uspokojen bez pomoci někoho druhého.¹³

Mnoho uživatelů jako příčinu užívání uvádí nudný a stereotypní život. Mnohdy si ale neuvědomují, že do největšího stereotypu se dostávají právě v momentu poškození jejich zdravého myšlení drogami. S počínajícími abstinenci příznaky přichází bažení po narkotiku, jenž většinou nemá u sebe z důvodu nedostatku finančních prostředků. Nemůže si tudíž nakoupit dostatek potřebného množství dopředu a začíná přemýšlet o tom, kde potřebné peníze získá. V této situaci mnohokrát porušuje veškeré morální hodnoty a je schopen okrást i vlastní rodinu či páchat jinou trestnou činnost. Po obstarání dostatečného množství prostředků následuje shánění potřebné dávky a čekání na dealera, které může trvat až několik hodin. S aplikací omamné látky se celý tento proces opakuje.

Jednou z nejčastějších motivací pro užívání návykových látek je psychické vypětí často spojované s disharmonickou rodinou, problémy ve společnosti apod. Nedostatek porozumění jedinec nachází ve skupině lidí s obdobnými problémy, které řeší za pomoci drog, jež nabízejí dočasný únik z reálného světa. V počáteční fázi drogy většinou nemají žádný negativní dopad, a právě to někomu může připadat jako ideální řešení problémů. V momentě návyku se ale na odsouvané problémy nabaluje další a většinou mnohem horší problém – závislost.

Novější pohled na užívání psychoaktivních látek přináší teorie, jež přišla s termínem „křehké já“, a poukazuje na problémy vzniklé již v raném dětství. Tzv. „křehké já“ pak hůře zvládá některé situace a obtížněji ovládá své emoce. *Pocity slabosti*,

¹³ Srov. KALINA, K. *Klinická adiktologie*, s. 182.

nejistoty jsou pro dotyčného nesrozumitelné, nepopsatelné a nelze jim předcházet ani jednoduše čelit nějakou konstruktivní strategií.¹⁴ Tento jedinec si pak snaží vytvořit určitý obranný mechanismus, jenž je mnohdy podporován návykovými látkami.

1.3 Harm reduction programy

Pozitivní vliv můžeme vnímat u snižování zdravotních důsledků užívání drog, a to především díky nízkoprahovým kontaktním centrům. Jde o tzv. „harm reduction programy“, které si kladou za cíl výrazně snižovat a minimalizovat poškození drogami u závislých uživatelů. *V užším pojetí můžeme harm reduction definovat jako soubor praktických strategií, které snižují negativní dopady užívání drog, a zahrnuje spektrum strategií od bezpečnějšího užívání po strategie vedoucí k abstinenci.*¹⁵

Programy jsou zaměřeny zejména na osoby, které prozatím nejsou motivovány k zanechání užívání.¹⁶ Mezi základní a nejznámější *harm reduction* programy patří výměna injekčního materiálu za sterilní, očkování, první pomoc při předávkování (distribuce naloxonu – lék, který slouží k zastavení účinků opioidů¹⁷), substituční programy (metadonová centra), testování obsahu drog¹⁸ nebo také distribuce kondomů, jimiž se centra snaží zaměřit na bezpečný sex, při kterém je riziko přenosu žloutenky a AIDS stejně vysoké jako u nitrožilního užívání. *Harm reduction programy* mohou také zahrnovat poradentství a vzdělávání, jak drogu bezpečně aplikovat, jak používat a desinfikovat náčiní apod.¹⁹

Nízkoprahová centra tvoří jeden ze čtyř základních pilířů protidrogové politiky (vedle primární prevence, léčby a represe).²⁰ V České republice je přibližně sto takových kontaktních center a tři prodejní automaty na injekční materiál. Nízkoprahová centra také nabízejí aluminiové fólie, které slouží ke kouření heroínu a želatinové kapsle k perorální aplikaci, jež jsou určeny zejména k aplikaci pervitinu.²¹ Pracovníci nízkoprahových center

¹⁴ Tamtéž, s. 185.

¹⁵ KALINA, K. *Klinická adiktologie*, s. 273.

¹⁶ Srov. KALINA, K a kol. *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí* [online]. © Úřad vlády České republiky [Cit. 3.7.2020]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/publikace/glosar/?g=108>.

¹⁷ Srov. NALOXONE WZF POLFA, příbalová informace [online], [Cit. 3.7.2020]. Dostupné z: <http://www.sukl.cz/download/pil/PI34543.pdf>.

¹⁸ Srov. KALINA, K. *Klinická adiktologie*, s. 273.

¹⁹ Srov. KALINA, K a kol. *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí* [online]. © Úřad vlády České republiky [Cit. 3.7.2020]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/publikace/glosar/?g=108>.

²⁰ KALINA, K. *Klinická adiktologie*, s. 280.

²¹ Srov. MRAVČÍK, V., CHOMYNOVÁ, P., GROHMANNOVÁ, K., JANÍKOVÁ, B., ČERNÍKOVÁ, T., ROUS, Z., TION LEŠTINOVÁ, Z., NECHANSKÁ, B., CIBULKA, J., FIDISOVÁ, H., VOPRAVIL, J.

rovněž seznamují své klienty i s jinými dopady než s těmi zdravotními – např. nesplácení dluhů. Mnohdy také pomáhají klientům s řešením jejich těžké životní situace a informují je o možnostech získání bydlení, příjmu sociálních dávek apod.²²

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018 [online]. © Úřad vlády České republiky [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/33122/871/VZdrogy2018_web%202020-01-13_V02.pdf.

²² Srov. KALINA, K. *Klinická adiktologie*, s. 272.

2. Vymezení pojmů

2.1 Interdisciplinarita

Interdisciplinarita, tedy přístup, během kterého se uplatňují dvě nebo více vědních disciplín, je dnes již běžnou záležitostí a v některých oborech otevírá různé pohledy na jeden problém a nabízí nové vidění skutečnosti.²³ Díky vývoji jednotlivých věd se postupem času začaly utvářet i různé meziobory, které mnohdy stojí na hranici dvou (a někdy i více) odlišných oborů a dnes tak můžeme hovořit o určité *éře interdisciplinarity*.²⁴ Interdisciplinarita je téměř vždy dána charakterem látky, kterou zrovna zkoumáme.²⁵ Zejména psychologie je v tomto směru významně rozkolísaná, což je dáno především kvůli *neobyčejně složité a tematicky rozlehlé látce, kterou psycholog musí zkoumat*.²⁶

2.2 Psychologie umělecké literatury

Díky sféře umění se nám dostává příležitosti poznat lidskou duši zcela nezávisle na různých metodách vědy. V uměleckém textu, který se většinou vymezuje na základně estetické funkce, která hraje v umělecké literatuře primární roli, se objevují i funkce další, jež mohou být dominantní. *Estetický zřetel však nezmizí, nýbrž se proměňuje*.²⁷ Literatura je rovněž *předmět multidimenzionální povahy; je průsečíkem roviny jazykové, estetické, psychologické, sociální, historické, biologické a dalších oblastí*.²⁸

Umění je především tvůrčím aktem a mnohdy může sloužit jako subjektivní výpověď autora, v níž může formulovat svůj subjektivní pohled na svět. Subjektivita je zároveň velice důležitým aspektem v psychologii, kterou psycholog během svého jednání zcela nevědomě uplatňuje.²⁹ Značně podstatným cílem umění je vyjádřit *postavení člověka ve světě, člověka ke světu, k ostatním lidem i k sobě samému*,³⁰ což vede k interdisciplinaritě a k antropologizaci, jež je v současné době dominantní ve vícero oblastech. I díky literatuře tak máme možnost objevit některé skryté psychické vlastnosti,

²³ Srov. VIEWEGH, J. *Psychologie umělecké literatury: k problematice a metodologii nové interdisciplíny*, s. 7.

²⁴ Srov. Tamtéž, s. 199-200.

²⁵ Srov. Tamtéž, s. 11.

²⁶ Tamtéž, s. 12.

²⁷ Tamtéž, s. 53.

²⁸ Tamtéž, s. 14.

²⁹ Srov. Tamtéž, s. 13.

³⁰ Tamtéž, s. 15.

kteře jsou často promítány prostřednictvím postav, a vytvořit si tak představu o světě autora.³¹

K výzkumu této oblasti se pokusil přispět i Josef Viewegh ve své knize *Psychologie umělecké literatury*, v níž se snaží o jakési vymezení tematických oblastí, jež definuje takto:

- a) *Oblast autora, tedy původce uměleckého díla*
- b) *Oblast tvůrčího procesu, tedy způsobu vytváření díla*
- c) *Oblast struktury díla: jakými složkami je dílo konstituováno (od lingvistické složky až po stránku stylistickou a žánrovou)*
- d) *Oblast percepcce díla, tj. způsobu, jak je literární dílo vnímáno čtenářem*
- e) *Kulturně sociální aspekty, tj. otázku, jakým způsobem se dílo včleňuje do širších sociokulturních souvislostí duchovního vývoje lidstva.*³²

2.3 Psychoanalýza

Zvláštní postavení v oblasti psychologie umění zaujímá psychoanalýza, která zcela značně přispěla k vývoji vlastní metodologie. Psychoanalýza vychází z díla Sigmunda Freuda a během doby jejího působení (více než jedno století) se rozvíjela a byla různě modifikována.³³ Psychoanalýza se zabývá *vztahem člověka k němu samotnému i k ostatním lidem, problémem psychických mechanismů lidských projevů, úlohou rodiny ve výchově člověka, zážitky člověka v dětství i v dospělosti.*³⁴

Začátky psychoanalýzy jsou v lékařské praxi s pacienty.³⁵ Během stipendia u slavného neuropsychologa Charcota v Paříži, který měl na Freuda silný vliv, léčil své pacienty hypnózou, díky čemuž se mu při léčení jedné pacientky podařilo o nové psychologické objasnění katarze, kterou Freud nazývá psychoanalýzou.³⁶

Podle Freuda existují určité psychické pochody, jež ovlivňují naše chování, ale nejsou součástí vědomí – jsou nevědomé. Freud svou psychoanalytickou koncepci tedy

³¹ Srov. VIEWEGH, J. *Psychologie umělecké literatury ...*, s. 16-18.

³² Tamtéž, s. 62.

³³ Srov. Tamtéž, s. 148.

³⁴ Tamtéž, s. 158.

³⁵ Srov. Tamtéž, s. 154.

³⁶ Srov. Tamtéž, s. 150.

vystavěl na konfliktu mezi vědomím a nevědomím. Nevědomí, do kterého si ukládáme myšlenky (kde mohou být např. i traumata), je podle něj důležitější než vědomí.³⁷

V prvním období klasické psychoanalýzy šlo především o teorii pudů, jež byla založena čistě biologicky. Ze začátku Freud pudy dělil na *sexuální*, které pro něj byly velice důležité, jelikož sloužily k zachování rodu a na *osobní pudy* „já“, jejichž cílem bylo zachování individua. Tuto teorii později upravil a rozdělil na *pudy sexuální* (eros) a *pud smrti* (thanatos).³⁸ Teprve až v pozdějších etapách se Freud obrací k analýze umění a kultury. Freud zcela vynechává estetickou stránku umění, která podle něj není tak podstatná a na umělecké dílo se dívá výhradně jako na objekt psychologické analýzy.³⁹

2.4 Autenticita v literatuře

Autenticita v literatuře je do jisté míry velmi problematičtá. Autenticitu můžeme vnímat různě, jednak jí můžeme označovat určité zastoupení autorova životních situací a postojů – v tu dobu mluvíme o *autenticitě v literatuře*, anebo autenticitu můžeme označovat na základě věrohodnosti textu – potom mluvíme o *autenticitě literatury*.⁴⁰

Pavel Janoušek ve svém referátu *Autenticita jako protipól literární tradice* hovoří o tom, že v rámci hodnocení literárního díla by nemělo být stěžejní, zda se pracuje s autentickými či fantaskními prvky, ale důležitá je podle něj skutečná věrohodnost díla – tedy stylizace samotného textu. Janoušek zde také poukazuje na příčinu zájmu o autenticitní druh literatury, který nastal zejména po roce 1989, kdy česká literatura se ztrátou nepřítele ztratila i ústřední téma, důkazem může být i to, že po tomto zlomovém roce nastal rozmach deníkových knih, které znamenaly návrat a autentickou výpověď z doby minulé. Mluví zde i o dalším důvodu, jímž není nic jiného než prostá touha po zajímavém příběhu, která je v lidech zakořeněna odpradávná. V dnešní době literatura není pojímána jako řemeslo, ale má vznikat ze samotného nitra autora, z pocitu nutnosti psát a něco tvořit. Výsledkem pak může být autentické dílo, které nabízí překročení hranice literárních konvencí. Janoušek zároveň vyvrací mýtus autenticity jako určení umělecké hodnoty díla a věnuje se určitým postupům, jež mohou v autenticitní literatuře působit nevěrohodně, poukazuje na určité kýče a konvenčně vnímané postupy.⁴¹

³⁷ Srov. VIEWEGH, J. *Psychologie umělecké literatury* ..., s. 153.

³⁸ Srov. Tamtéž, s. 155-164.

³⁹ Srov. Tamtéž, s. 164.

⁴⁰ Srov. Autenticita a literatura: sborník referátů z literární konference 41. Bezručovy Opavy (16.-17.9.1998). 1999, s. 9.

⁴¹ Srov. JANOUŠEK, P. Autenticita jako protipól literární tradice. Autenticita a literatura: sborník referátů z literární konference 41. Bezručovy Opavy (16.-17.9.1998), s. 11-15.

Pravdivost a původnost textu má podle něj být *garantován volbou typu textu, ve kterém autor textu bude zcela totožný se skutečným člověkem a který také bude zcela prost jakékoli stylizace a autostylizace.*⁴²

Stavebním materiálem autenticity v literatuře může být i jazyk a řeč⁴³ – tedy určité napodobení určitého prostředí. Ostatně o tom mluvili již naturalisté, kteří se zabývali funkčností jazyka a začínali využívat jeho různé sféry, včetně sociolektů různých skupin. O naturalismu se ve svém referátu⁴⁴ zmiňuje i Eva Formánková, která s nadsázkou konstatuje, že *čtenářská i odborná obliba všeho tzv. autentického – tj. deníku, korespondence, vzpomínek je jakýmsi návratem k naturalismu či k žánrovým obrázkům z 19. století plným odpozorovaných detailů.*⁴⁵ O stylizaci jazyka hovoří rovněž Ladislav Binar, který považuje rovinu lexikální a stylovou za způsob, jímž se utváří autentická rovina v díle.⁴⁶

Zjistit pravdivost autentického díla však není nikdy možná. Kdybychom chtěli zjistit, do jaké míry je autentické dílo pravdivé, museli bychom znát veškeré informace ze života původce textu. Znat všechny informace ale není možné, což konstatuje i Lubomír Machala v jednom z příspěvků o autenticitě.⁴⁷ O tom, do jaké míry je text autentický, ví pouze autor sám.

K žánrům autentické literatury či k literatuře faktu můžeme řadit např. deníky, dopisy a osobní korespondenci, memoáry, cestopisy, biografie a autobiografie. Všemi žánry se v této práci zabývat nebudu, ale dva pojmy – deník a autobiografii – více přiblížím v následujících podkapitolách.

2.4.1 Autobiografie

Jednou z forem autenticitní literatury je autobiografie, v níž se autor stylizuje do role hlavního hrdiny. Autor popisuje vlastní zážitky a prezentuje individuální obraz zažité

⁴² JANOUŠEK, P. Autenticita jako protipól literární tradice. Autenticita a literatura: sborník referátů z literární konference 41. Bezručovy Opavy (16.-17.9.1998), s. 17.

⁴³ Srov. Tamtéž, s. 13.

⁴⁴ FORMÁNKOVÁ, E. Deník a dopis jako literární postup aneb Deníky a dopisy v Posledním stupni důvěrnosti Ivana Klímy. Autenticita a literatura: sborník referátů z literární konference 41. Bezručovy Opavy (16.-17.9.1998), s. 63-70.

⁴⁵ Tamtéž, s. 63.

⁴⁶ Srov. BINAR, L. Autenticita jako přídavná hodnota jazykové roviny literárního díla. Autenticita a literatura: sborník referátů z literární konference 41. Bezručovy Opavy (16.-17.9.1998), s. 107.

⁴⁷ Srov. MACHALA, L. Autenticita čili... ????. Autenticita a literatura: sborník referátů z literární konference 41. Bezručovy Opavy (16.-17.9.1998), s. 79.

zkušenosti. *Autobiografie spadá k umělecké literatuře faktu a bazíruje na dokumentární věrohodnosti sdělení o reální osobě, není vypravěčskou mystifikací.*⁴⁸

Autobiografie může být příznačná bilancí autorova života, na který nahlíží s odstupem času a je ovlivněn různými vnějšími okolnostmi, dějinami či proměnou jeho osobnosti. Proměnu své osobnosti autor často hledá v mládí a na prahu dospělosti. Autor zdůrazňuje vlastnosti a okamžiky, které pro jeho pozdější rozvoj byly zlomové, leckdy autor analyzuje své nitro. Nedílnou součástí autobiografie je osobní zkušenost s didaktickou tendencí, která může být chápána jako zdroj poučení pro čtenáře.⁴⁹

Na pomezí mezi autobiografií a biografickým románem se můžeme setkat s autobiografickým románem, *jenž s událostmi autorova života pracuje podle zásad epické fabulace, podrobuje je umělecké transformaci a nezřídka je doplňuje o smyšlené skutečnosti.*⁵⁰ Autor autobiografického románu zachycuje protagonistův delší úsek života, se kterým se autor ztotožňuje. Většinou se autobiografické romány vrací do období dětství a dospívání.⁵¹

2.4.2 Deník

Další z forem autenticitní literatury a dokumentární literatury (literatury faktu) je deník, který obsahuje *chronologicky řazené, zpravidla datované osobní záznamy, pořizované v krátkých intervalech a bez časového odstupu.*⁵²

Deník mnohdy obsahuje autorovy myšlenky, citáty, náměty, nápady a může sloužit jako čtenářský deník, kam si autoři zapisují poznatky z vlastní četby. Deník také zachycuje různé události, které byli pro určitou dobu a pro autora stěžejní. Nesnaží se o stylizaci událostí do příběhu, ale popisuje určitou událost autenticky tak, jak jí v danou dobu majitel deníku viděl. Deník proto představuje ústřední žánr autentické literatury, jelikož v něm autenticita výpovědi vyhrává nad příběhem, který se v deníku může také vyskytovat.⁵³

⁴⁸ MOCNÁ, D a J. PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 28.

⁴⁹ Srov. Tamtéž, s. 29.

⁵⁰ Tamtéž, s. 29.

⁵¹ Srov. Tamtéž, s. 29.

⁵² Tamtéž, s. 98.

⁵³ Srov. JANOUŠEK, P. Autenticita jako protipól literární tradice. Autenticita a literatura: sborník referátů z literární konference 41. Bezručovy Opavy (16.-17.9.1998), s. 17.

3. KNIHY S DROGOVOU TEMATIKOU

Téma drog je v dnešní době velice aktuální a lákavé především pro mladší generaci čtenářů. V české i světové literatuře můžeme najít nespočetně knih na motivy tohoto tématu. Pravděpodobně největšímu úspěchu se těší světově uznávaná kniha *My děti ze stanice Zoo*, která byla později i zfilmovaná a dočkala se dokonce i pokračování v knize *Christiane F. – Můj druhý život*, která mapuje život hlavní hrdinky po třiceti letech.

Zřejmě nejznámější tuzemskou knihou je *Memento* Radka Johna, jež přináší pravdivý příběh mladého narkomana Michala. Existuje však i mnoho dalších knih z českého prostředí, které se tématem drog zabývají. Některé z nich představím i v této práci.

Díla s drogovou tematikou si nekladou za cíl oslnit náročného čtenáře svým jazykem a stylistickou propracovaností. Většina z nich se pohybuje na prahu brakové literatury. Podstatou díla je především poukázat na problém jako takový, popřípadě se snažit čtenáře od jakékoliv zkušenosti s drogami odradit. V těchto knihách se můžeme setkat i s funkcí výchovnou, která zde hraje velice důležitou roli. Zároveň mohou být tato díla přínosná pro ty, kteří se sami s tímto problémem potýkají anebo mají v rodině někoho, kdo si závislostí prochází a rodina či přátelé si mohou udělat alespoň nějakou představu o tom, jak závislost funguje a porozumět tak jednání závislého člena rodiny.

Jak jsem psala již výše, většina těchto knih si klade za cíl odradit kohokoliv od experimentování s drogami. Ne vždy to ale funguje. Setkáváme se i s případy, kdy tyto knihy naopak někoho k návykovým látkám přivedly. Jako jeden z příkladů můžeme uvést asi nejznámější tuzemskou narkomanku Katku Bradáčovou, o které byl režiséřkou Helenou Třeštíkovou natočen i dokument *Katka*. Katka v jednom z rozhovorů uvedla: „Pro mě to první setkání s drogou znamená třeba to, kdy jsem četla knížku *My děti ze stanice Zoo* (...) To byla knížka, který já říkám, že kdyby nebylo tadyté knížky, tak bych možná nikdy ani ty drogy nebrala.“⁵⁴ Katka ale není jediná, koho tato kniha k užívání psychoaktivních látek nalákala, obdobná situace byla popisována i v knize *Bílá moc* Karolíny Vavřkové, ve které hlavní protagonistka Eva po přečtení stejného díla rapidně změnila názor na nitrožilní aplikaci: „*Christiana* do mě ryla na každý stránce. Místo aby

⁵⁴ LIVESTREAM: Heroinová Katka s přítelem. In: Youtube [online]. 20.8.2018 [Cit. 20.7.2020]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=fsF-_7cqi9k. Kanál uživatele EXTRA.CZ.

mě odpuzovala, lákala mě, nabádala. V tu chvíli jsem naprosto změnila svůj negativní názor na ‚nitrožilní‘ feťáky. Právě naopak – začali se mi líbit. A moc. Bylo mi jedno větší nebezpečí vonemocnění žloutenkou a ještě další nástrahy. A změnila jsem i svůj postoj k heroinu. Panebože, jak mě ta kniha nabrnkala!“⁵⁵ V knize je také zmínka o situaci, která v Praze po vydání knihy vypukla: „Když to před lety vyšlo v Praze, začalo hodně lidí brát právě kvůli té knize.“⁵⁶

Knihy s drogovou tematikou mohou být rovněž přínosné, a to z hlediska lingvistického – mohou pomoci ke zkoumání sociolektu drogového podsvětí, který se v knihách v hojné míře vyskytuje. O malý nástin tohoto slangu se pokusím v jedné z následujících kapitol.

3.1 Ventil

3.1.1 O autorce

Autorkou *Ventilu* je Monika Plocová, psychoterapeutka v oblasti závislostí. Monika Plocová má za sebou řadu zkušeností – i těch praktických – sama zažila, jaké to je, potýkat se ze závislostí, neboť se léčila ze závislosti na alkoholu. Tato zkušenost pro ni byla naprosto zásadní, a proto se rozhodla pomáhat ostatním, které jakýkoliv problém se závislostí sužuje. Její zkušenosti pro její práci mohou být přínosné z hlediska pochopení. Založila 1. soukromé sanatorium Moniky Plocové, kde vytváří programy na míru s týmem zkušených terapeutů. Později, spojením sanatoria a Domu Moniky Plocové, vzniklo Branické sanatorium Moniky Plocové. Jelikož sama prošla několika zařízeními, poznala léčbu z mnoha pohledů, a její úspěšnost sanatoria je tak nesrovnatelně vyšší než ve státních léčebnách.⁵⁷

Monika Plocová napsala několik knih zabývajících se závislostmi. První kniha s názvem *Na špičce ledovce* je její autentickou zповědí o pádu na lidské dno, kterou psala v době její největší krize. Dílo vzniklo jako poselství pro ostatní lidi bojující se svou závislostí. Druhá kniha s názvem *Ledové stopy zapomnění* vznikala již na základě její psychoterapeutické praxe se závislými. Na tomto díle chtěla ukázat, že závislost je především onemocnění lidské duše, již předchází mnoho lidských momentů a okolností. Třetí kniha s názvem *Všechno má svůj čas* měla ukázat především hloubku slov v jejím

⁵⁵ VAVERKOVÁ, K. *Bílá moc: autentická výpověď dívky, která prošla rájem i peklem drogové závislosti*, s. 40.

⁵⁶ Tamtéž, s. 47.

⁵⁷ Srov. O terapeutce Monice Plocové. Monikaplocova.cz [online] [Cit. 14.5.2020]. Dostupné z: <https://monikaplocova.cz/o-mne>.

názvu. *Ventil* je v pořadí čtvrtou a zároveň poslední knihou z této série.⁵⁸ Postavy v knize jsou sice fiktivní, ale prolínají se v ní obdobné osudy lidí, jež potkala během své psychologické praxe.⁵⁹

3.1.2 Děj

Knihou *Ventil* vypráví o pražské skupině narkomanů, kteří před skutečným světem unikají do světa drog, které jsou pro ně ventilem. Paralelně sledujeme příběhy mladých narkomanů a postupně se seznamujeme s jejich životním příběhem. Jednotliví členové toho o sobě vzájemně moc neví, ale i tak mají pocit, že si rozumějí jako nikdo na světě. Čtenáři se ale nabízejí možnost se s jednotlivými příběhy seznámit podrobně, nahlédnout do jejich životů, a pochopit tak jejich cestu, která k užívání drog vedla.

Jedním z mladých narkomanů je Chumáč s duší plnou trápení, jež se snaží ukonejšit drogami. Kvůli jeho závislosti ho rodiče ve dvaceti letech vyhodili z bytu. Nejstarším v partě je Atom, který je nazýván otcem narkomanské rodiny a zároveň pro partu představuje hlavního distributora drog, díky němuž mají trvalý přísun návykových látek. Jako dealer působí i další člen – Mikrob. To, jak jsou tyto dva pro pražskou skupinu důležití, se projeví až ve chvíli, kdy Atom kvůli výrobě omamných látek skončí ve vězení a Mikrob v psychiatrické léčebně.

Krásu fetování a úniky do nenaplněných snů objevila také Silvie. S Atomem se seznámila během odvykacího pobytu v léčebně. Pod svou ochranu si často bere další členku – Míšu, pohybující se zhruba od dvanácti let po různých výchovných zařízeních, ze kterých velice často utíká. V době úniku své útočiště nachází u Silvie a party mladých narkomanů. Silvie do party na „Karlák“ přivedla také Viliho, který je nejnovějším členem. Před příchodem mezi narkomany kouřil pouze marihuanu, ale jeho motivace pro vstup mezi ně byla mnohem silnější – toužil totiž po nějakém novém, silnějším zážitku a experimentu.

Tereza a Eva jsou nejmladšími členkami. I když v knize sledujeme příběhy všech členů zároveň, Eva s Terezou jsou postavy, kterým je v knize věnován největší prostor a pozornost se upíná především jejich směrem. Terezu do party přivedla Eva, která od svých čtrnácti let žije sexuálně s Atomem.

⁵⁸ Srov. Moje knihy pro vás. Monikaplocova.cz [online] [Cit. 14.5.2020]. Dostupné z: <https://monikaplocova.cz/moje-knihy-pro-vas>.

⁵⁹ Srov. PLOCOVÁ, M. *Ventil*.

Dílo *Ventil* se na jednotlivých osudech mladých lidí s těmi nejrůznějšími problémy snaží demonstrovat řešitelnost jakéhokoli problému. Záleží pouze na tom, jakým způsobem se k tomu jednatel postaví. Možná i to je důvodem několika různých konců. Šťastných konců – tedy úspěšného abstinování a návratu do normálního života – je v knize nejméně, ale fungují zde jako určitá motivace, jež ukazuje, že nic není nemožné. Zároveň je na nich ilustrováno, jak obtížné je bojovat se se závislostí i několik let po úspěšné abstinenci. Špatné konce v knize naopak převažují – vězení, neustálé střídání léčeben a užívání drog spojené s pobytem na ulici, ba dokonce i ukončení života, které je často spojené se sebevraždou nebo nedobrovolným aplikováním nadměrné či nekvalitní návykové látky.

3.2 Jmenuji se Alice

3.2.1 O autorce

Jmenuji se Alice je jednou z knih pro dospívající ze série *Holky na vodítku* poukazující na problémy mladých dívek. Autorkou této série je Ivona Březinová. Dílo *Jmenuji se Alice* je první v pořadí a vypráví příběh o mladé narkomance. Další dvě knihy – *Jmenuji se Ester* a *Jmenuji se Martina*, poukazují na problémy spojené s gamblerstvím a poruchami příjmu potravy.

Ivona Březinová je autorkou knih pro děti a mládež, za které získala řadu ocenění. Několikrát byla dokonce nominována na cenu Magnesia Litera, která je považována za jedno z nejprestižnějších ocenění u nás, jejímž cílem je propagovat kvalitní literaturu a dobré knihy.⁶⁰

3.2.2 Děj

V knize se střídají dvě roviny. První rovinou je příběh odehrávající se v psychiatrické léčebně v Bezděkově, v níž mladá narkomanka píše psychotherapeutický deník. Deník představuje druhou rovinu vyprávění, ve kterém se díky retrospektivě seznamuje s životním příběhem Alice a odkrýváme důvod, který mladou slečnu vedl k experimentování s psychoaktivními látkami.

Důležitou roli pro každého představuje rodina. Matka mladé Alice je učitelkou na základní škole, ve které se později stane i ředitelkou. Její otec je podnikatel, který nejeví o nic zájem a jeho největší zálibu představuje kouření cigaret. Její rodiče od mala do Alice

⁶⁰ Srov. Životopis. Brezinova.cz [online] [Cit. 14.5.2020]. Dostupné z. <http://www.brezinova.cz/zivotopis/>.

vkládají veškeré ambice a snaží se z ní vychovat doktorku, což se Alici nelíbí a od začátku doktorkou být nechce. Poté, co se jí na gymnáziu zhoršil její prospěch, na což Alice nebyla zvyklá, začala brát tabletky na koncentraci, které ji nabídla její spolužačka.

Pedagogické povolání její matky se projevovalo i doma – členy své domácnosti řídila a snažila se vychovávat jako prvňáčky, které učila. Se slovy: „*Netrajdej nikde bez dovolení, neponocuj, nejez jen samý uzeniny, před jídlem si myj ruce a po jídle zuby, nenauč se od táty kouřit, nezačínej si nic s klukama a nehrb se proboha pořád, vždyť budeš úplně křivá.*“⁶¹ se loučila matka s Alicí při odjezdu do lázní s Vilímem, mladším bratrem Alice.

V okamžiku, kdy je její matka pryč a její otec se o nic přirozeně nezajímá, zkouší svou první cigaretu, v níž místo tabáku nachází marihuanu. Na diskotéce se seznámí s Metodem, do něhož se zamiluje. S příchodem nové lásky ale nachází i lásku k pervitinu, na kterém je Metod závislý. Začíná tak její nová životní etapa, ve které začne Alice hledat stejný pocit, který zažila během své první aplikace metamfetaminu.

Nezdravý návyk se jí daří skrývat poměrně dlouhou dobu. Pomohl k tomu i nezáměr jejich rodičů, kteří měli dost problémů sami se sebou. Závislost se ale nedá skrývat věčně, a tak v momentě odhalení odchází z domu, přičemž dočasné útočiště nachází u svého partnera Metoda – v drogovém doupěti. V té době její přítel již experimentoval s heroinem, jehož sílu okusila i Alice.

V Bezděkovské psychiatrické léčebně se Alice ocitla díky svým rodičům, kteří ji tam odvezli. V léčebně se seznamuje s dalšími mladými lidmi, kteří tam pobývají. Seznámí se také s bulimičkou Martinou a gamblerkou Ester, které jsou s ní na pokoji a jež jsou hlavními protagonistkami zbylých knih ze série *Holky na vodítku*.

Mladá narkomanka Alice se svou závislostí bojuje zatím úspěšně.

3.3 Toxický squat

3.3.1 O autorce

Toxický squat je prvotinou mladé spisovatelky Hany Kavurové, která posledních několik let čerpá tvůrčí podněty v Ivančicích na Jižní Moravě.⁶² Přesto, že se nejedná o autobiografický příběh, vyskytují se v díle situace s autentickou výpovědní hodnotou. Děj

⁶¹ BŘEZINOVÁ, I. *Holky na vodítku*, s. 27.

⁶² Srov. KAVUROVÁ, H. *Toxický squat*.

má reálný podklad, jímž se autorka nechala inspirovat na webových debatách. Často je jí vyčítáno, že některé pasáže jsou doslova přepsané příspěvky z diskuze, snad i to je příčinou, že se v knize setkáváme s chaotickými, neucelenými a logicky nespojitelnými souvislostmi.

3.3.2 Děj

Do děje nás uvádí Anna, mladá narkomanka, bojující se svou závislostí více než pět let. Anna si nechává říkat Jablíčko, protože nesnáší své jméno. Ve čtrnácti letech se setkala s panem Pervitinem, kamarádem, u něhož našla porozumění, které jinde nenacházela.

Anna se snaží odvykat ve squatu, jež je k tomu určený. Zde postupně sledujeme osudy i ostatních narkomanů, kteří do Annina života neodmyslitelně patří. Přestože jsou všichni úplně jiní, mají jednu společnou věc, díky níž jsou si tak blízko – jejich zalíbení v návykových látkách má navíc i společného původce, jímž je vzepření se zákazům a boj proti stereotypnímu životu.

Každý squat má svá pravidla, která se musejí dodržovat. V důsledku porušení těchto pravidel byla Anna ze squatu vyhozena, což jí přivedlo k návratu do rodného domu, v němž se po dlouhé době setkala se svou sestrou Natálií. I když měla Anna pro svou sestru působit jako odstrašující příklad, nestalo se tak. Po návratu si Anna začne všimnout určitých změn a po delší době zjišťuje, že její jinak dokonalé dvojčete má stejný problém jako ona. Natálie chtěla pouze pochopit svou setru a dostala se k závislosti na heroinu. Tolik odlišná dvojčata mají najednou něco společného a jsou si daleko bližší než kdy dřív. Ačkoliv tato situace mohla být pohnutkou k zahájení léčby obou sester, nestalo se tak.

Motivace pro pokus o abstinenci přichází až v momentě Natáliina těhotenství a smrti jejího partnera Tomáše, se kterým nenarozené dítě čeká. Anna se tak se svou sestrou opět ocitá ve squatu, ze kterého ji vyhodili. Abstinovat se dvojčatům daří až do Natáliina porodu, který se odehraje předčasně za asistence jednoho z obyvatelů squatu, jenž má s porody nějaké zkušenosti. Po příjezdu do nemocnice Natálie nečeká ani minutu a při první příležitosti uniká zpět do světa tvrdých drog. Příčinou byl pozitivní výsledek testu na AIDS. Anně se nadále úspěšně daří abstinovat a spolu se svou rodinou se stará o potomka své sestry. I přes zdárně šťastný konec má hlavní hrdinka pocit, že bez drog a svého dvojčete již nemůže být nikdy šťastná.

3.4 Vím, o čem mlčím – Heroin, toxici a konec jako sladké nic

3.4.1 Děj

Na rozdíl od předchozích knih se zde setkáváme s autobiografickým příběhem, který se točí kolem dvou sester – Hany a Veroniky (autorky). Veronika, stejně tak jako její starší sestra Hana, je závislá na heroinu. Hana byla tou, která jako první drogu zakusila kvůli zlomenému srdci. Poté, co i Veronika zažila zklamání z nepovedeného vztahu, jí sestra nabídla část hnědého prášku, kterou Veronika neodmítla. Tím se obě sestry sblížily a jak protagonistka příběhu říká: „*Bez Hanky bych v tomhle světě nedokázala žít. Ted' už ne.*“⁶³

Postupem času ale heroin začne sestřám jejich vztah narušovat: „*Přesně tady naše sesterství končí, v těchto chvílích existuje jenom heroin. Rveme se jako smyslů zbavení a já mam pocit, že tuhle bitvu projedu, protože Hana je v úplném vytržení. Absťák ji zbavil smyslů, zato jí dodal na síle a zuřivosti.*“⁶⁴ Kromě Veroničiny sestry Hanky se v příběhu setkáváme i s dalšími narkomany – se sestřenicí Irmou, drogovým dealerem Expertem, a dalšími členy z Expertovy party, s nimiž nějaký čas obývaly Expertovo drogové doupe.

Hlavní protagonistka se několikrát pokusí o abstinenci, na rozdíl od její sestry Hany, a přes veškeré heroinové opojení si udělá maturitu, dokonce se přihlásí na vyšší odbornou školu, kterou ale nedokončí. První pokus o abstinenci byl zmařen smrtí Dana Ševčíka, narkomana z party, do kterého byla Veronika zamilovaná. Podruhé se o abstinenci pokusila kvůli dalšímu klukovi – Martinovi, kterého poznala na soukromém gymnáziu, kam v posledním roce studia přestoupila. Nešlo ale o abstinenci v tom pravém smyslu, kdy by hlavní hrdinka abstinovala od veškerých toxických látek. Snažila se pouze o heroinovou abstinenci, kterou řešila alkoholem a jinými psychoaktivními látkami – různými léky, pervitinem a halucinogenními drogami.

Poté, co Veroničina sestra čeká ve společném bytě na sestru, všimne si stříbrného psaníčka, v němž se nachází bílý heroin – novinka, která se tehdy dostala do Kolína. Něco se v ní zlomí a rozhodne se, že bílý heroin zkusí – *na památku starejch časů*, jak stojí v názvu kapitoly. Veronika se tak vrátí ke svému starému životu, v němž hlavní dominantou byl heroin a její milovaná sestra Hana.

⁶³ PÁNKOVÁ, V. *Vím, o čem mlčím: heroin, toxici a konec jako sladké nic*, s. 7.

⁶⁴ Tamtéž, s. 10.

„Nemůžu, protože má myšlenky blednou; obrázky, který se během chvilky docela ztratěj. A pak přijde konec. Konec – to bolavý, a přece tolik sladký nic.“⁶⁵ Kniha končí tímto otevřeným koncem, v němž je jasné, že se hlavní hrdinka vrátila ke své heroinové závislosti. Čtenář si ale může představit mnohé. Dle mého úsudku hlavní hrdinka po abstinenci neodhadla velikost dávky a nepočítala s tím, že bílý heroin je silnější než ten klasický a neúmyslně si aplikovala nadměrnou dávku, jež byla příčinou jejího konce.

3.5 Bílá moc

3.5.1 Děj

I zde se setkáváme s autobiografickým příběhem. Autorka Karolína Vaverková popisuje svůj autentický příběh skrz hlavní protagonistku Evu, která na začátku příběhu prožívá stejná trápení jako většina náctiletých slečen jejího věku. S drogami začala experimentovat velice mladá. Z drog, jež pro Evu ze začátku užívání představovaly pouze zábavu, se stal prostředek na řešení problémů.

I v této knize se opakuje scénář, který známe již z těch předchozích. Disharmonická rodina, ve které jsou rodiče zaneprázdnění prací a na vlastní dítě jim moc času nezbyvá. Eva si k rodině vypěstovala skrytou nenávist a v období, kdy její rodiče zahájili společné podnikání, se její postoj k drogám rapidně změnil. Začala hledat lásku, která jí doma tolik scházela: „*Našla jsem si lidi se stejnejma problémama a našla jsem si prostředek, jak na ten lidskej bordel zapomenout. Drogovej únik z reality.*“⁶⁶

Eva pobývala ve Zlíně, kde nebylo v tu dobu zrovna jednoduché nějakou silnější psychoaktivní látku sehnat, a tak se se svou nejlepší kamarádkou Michaelou vydala do Prahy, kde se poprvé setkala s pervitinem. Pervitin jí dodával odvalu a zvyšoval sebevědomí. Avšak nedlouho na to již nebylo ve Zlíně těžké tento druh omamně látky sehnat, a tak se braní drog pro Evu stalo téměř každodenní záležitostí. V tu dobu také Eva změnila partu a začala se stýkat s „opravdovými feťákama“, které tehdy považovala za své největší idoly.

Stěhování do Hradce ke své nejlepší kamarádce Michaele znamenalo minimální kontakt s jejími rodiči, kteří o dceřině toxickém životním stylu netušili. To vše se ale změnilo na konci školního roku, kdy si rodiče pro Evu do Hradce přijeli. Eva den před

⁶⁵ PÁNKOVÁ, V. *Vim, o čem mlčím ...*, s. 204.

⁶⁶ VAVERKOVÁ, K. *Bílá moc ...*, s. 21.

tím napsala v jednom ze svých stavů dopis matce, kterou pořád milovala a doufala, že jí s její momentální situací nějak pomůže: „*Maminko, nemůžu to vyslovit. Já jsem to všechno nakonec převedla na něco jiného. Začala jsem brát drogy. Začala jsem si píchat. Ale já to tak nechtěla, přísahám. Víím, že jsem zbabělá a sobecká, ale prosím, pomoz mi. Už tak dál nechci. Chci se mezi vás vrátit a opět se smát. Nemyslet na drogy. Umět se sžít s problémy. Chci to umět a udělám pro to cokoliv.*”⁶⁷

Po několika dnech strávených doma s rodinou, která se z idylické rodinky začala vracet do zajetých kolejích, se Eva setkala s kamarádem Martinem, který ji navrhl společný pobyt v léčebně, kde se po několika týdnech opravdu ocitla. V léčebně si psala deník, ve kterém většina textu byla adresována především její nejlepší kamarádce Michaele. V psychiatrické léčebně nakonec zůstala déle, než původně zamýšlela, ale i přesto po několika týdnech byla připravena na návrat domů.

Žádný happyend se ale nekonal. Eva se svou závislostí na drogách bojovala sice úspěšně, ale nedlouho po návratu začala navštěvovat hospody a holdovat alkoholu. Její alkoholové stavy jejím rodičům připomínaly stavy na drogách, a tak přestali dceři důvěřovat. Eva cítila, že dál nechce ničit životy lidí okolo sebe, a tak ten svůj chtěla ukončit v náruči drog. Vlivem okolností se tak ale nestalo a Evu opět zachránila její matka. Později se Eva seznámila s Pavlem, budoucím přítelem, který měl za sebou také drogovou minulost. Jejich vztah byl ale velice toxický a po několika neshodách Eva začala řešit problémy tím, že vynechávala jídlo a propukly u ní poruchy příjmu potravy.

Knih končí snem o konci, který si tehdy Eva přála – tedy o smrti v náruči drog.

⁶⁷ VAVERKOVÁ, K. *Bílá moc ...*, s. 61.

4. Skladba literatury s tématem drog

4.1 Informativní a výchovná funkce

Umělecká literatura kromě funkce estetické mnohdy obsahuje i funkce další, jež se navzájem doplňují.

Jednou z nich je funkce informativní či vzdělávací. Knihy nabízejí informace ohledně fungování závislosti. Zároveň také přinášejí informace ohledně účincích jednotlivých drog. Dle mého názoru je zažité rozdělení návykových látek na „tvrdé“ a „měkké“ nicneříkající. Jsme sice schopni vydedukovat, že „tvrdé“ drogy už jsou něco závažného, i když se mezi ně řadí i alkohol, ale málokdo je v této „kategorii“ schopen rozlišovat heroin a pervitin na základě jejich působení na nervovou soustavu, a právě o tomto působení jednotlivých drog do jisté míry informují tyto knihy. Otázka je, zda jsou tyto informace pro mladého čtenáře přínosné anebo naopak ohrožující, ovšem přihlédneme-li k tomu, že si účinky jednotlivých drog můžeme během několika málo sekund najít na internetu, lze informace v knihách považovat za přínosné, jelikož prostřednictvím hlavních postav máme možnost vidět i následky užívání těchto látek, což vede i k funkci výchovné.

Výchovná funkce působí na čtenáře a snaží se skrze postavy či modelové situace ovlivňovat jeho chování, jednání, názory apod. Jak jsem již jednou zmiňovala, knihy s touto tematikou jsou často psány za účelem někoho varovat a odradit od užívání psychoaktivních látek. Ve čtyřech z pěti analyzovaných dílech je výchovná funkce patrná již z peritextu.

4.2 PERITEXT

Při pohledu na peritext díla, tedy na vnitřní paratext, *jenž se nachází v bezprostřední blízkosti textu a je tedy součástí knihy jako celku. (...) Jedná se např. o název dokumentu, jméno autora, předmluvu, doslov, poznámky, tištěné nebo rukopisné věnování, formát knihy, druh písma i papíru,*⁶⁸ poznáme knihy s tématem drog většinou již na první pohled.

Autoři volí příznačné názvy, ze kterých je do značné míry dobře patrné, jaké téma je v knize dominantní – *Toxický squat; Bílá moc; Vím, o čem mlčím – Heroin, toxici a*

⁶⁸KTD – Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy [online] [cit. 10.6.2020] Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/publ/ktd/00001/51/000015139.htm>.

konec jako sladké nic; Jmenuji se Alice – jsem narkomanka. U knihy Moniky Plocové s názvem *Ventil* téma tolik patrné není. V některých případech může jít dokonce o metafory, např. u knih *Perníková věž* či *Perníková chaloupka*, jejichž názvy by nás mohly svádět k pohádce o Jeníčkovi a Mařence, ovšem hned při pohledu na obálku knihy zjistíme, že se o pohádku nejedná.

Pokud to tedy není patrné již z názvu, obrázek na obálce knihy nám většinou velice dobře napoví. Na obálkách s již zmiňovanou tematikou jsou vyobrazeny převážně symboly spojené s návykovými látkami a narkomany – může se jednat o injekční stříkačku, lžičku nahřívanou nad zapalovačem anebo postavu či siluetu narkomana.⁶⁹ Samozřejmě to není pravidlem, což lze opět doložit u knihy *Ventil*, u níž není ani z obálky knihy patrné, že jejím dominantním tématem jsou návykové látky.

V předchozí kapitole jsem se zmiňovala o výchovné funkci, jež je mnohdy patrná již z peritextu. Jedná se o doprovodné texty, které díla doplňují o okolnosti a motivaci vzniku textu či vztah autora k psychoaktivním látkám. V doprovodném textu u knihy *Jmenuji se Alice* poukazuje MUDr. Petr Žižkovský, primář psychiatrické léčebny v Ústí nad Labem,⁷⁰ na příčiny vzniku závislosti, které jsou v knize zmíněny.⁷¹ U díla *Ventil* jde o motivační citát, jehož autorem je zřejmě sama autorka knihy Monika Plocová.⁷² Důležitou roli u této knihy zaujímá také informativní text o autorce, jenž je na obálce knihy.⁷³ Autorka *Toxického squatu* Hana Kavurová naopak popisuje její vztah k drogám a odkazuje k okolnostem vzniku díla.⁷⁴ V autobiografické knize *Bílá moc* si úvodní slovo vzal Ing. Radim Jančura, ředitel Student Agency,⁷⁵ který krátkým příspěvkem okomentoval následující text a zároveň čtenáři ukazuje určitou cestu seberealizace, díky níž může boj s návykovými látkami vyhrát.⁷⁶ Po příspěvku Ing. Jančury následuje ještě krátký text, který je zřejmě napsán matkou autorky, v němž popisuje své zkušenosti se závislým dítětem.⁷⁷ Toto dílo je zároveň specifické tím, že obsahuje doslov, v němž autorka dovysvětluje závěr knihy a krátce popisuje současný život spojený se

⁶⁹ Viz příloha č. 1.

⁷⁰ MUDr. Petr Žižkovský byl primářem v době vzniku knihy. Současnou primářkou je MUDr. Zdenka Staňková.

⁷¹ Viz příloha č. 2.

⁷² Viz příloha č. 3.

⁷³ Viz příloha č. 4.

⁷⁴ Viz příloha č. 5.

⁷⁵ Současným obchodním ředitelem Student Agency je Petr Pšenička.

⁷⁶ Viz příloha č. 6.

⁷⁷ Viz příloha č. 7.

zkušenostmi s drogami.⁷⁸ Výjimkou je kniha *Vím, o čem mlčím*, jež žádný doprovodný text neobsahuje.

Na konci díla *Ventil* se nachází slovník některých slangových výrazů, které jsou užívány lidmi pohybujícími se okolo psychoaktivních látek. To, že tato kniha jako jediná obsahuje slovník, i když v knize není tolik slangových výrazů jako v knihách dalších, může být zapříčiněno autorčinou psychoterapeutickou praxí se závislými lidmi.

4.3 Jazyk

Knihy s drogovou tematikou se vyznačují velice příznačným jazykem. Pohybujeme se v prostředí mladých lidí a sledujeme převážně jejich neoficiální komunikační situace, v nichž dominuje obecná čeština. Hranice spisovnosti jsou často překračovány a míra expresivity je mnohokrát doprovázena četnými vulgarismy, které jsou uplatňovány především ve vypjatých situacích.

Oproti jiným knihám se v dílech s drogovou tematikou objevuje vysoká četnost negativní expresivity jazyka, která je daná povahou děl. Expresivita vyjadřuje určitý citový vztah ke skutečnosti, která je popisována a hodnocena. Početné výrazy nízkého stylu jsou dány i autentičností a popisu drogového prostředí, v němž jsou charakteristické slangové a argotické výrazy.

Negativní expresivita se projevuje především ve vypjatých situacích, které jsou doprovázeny abstenenčními příznaky postav, nebo naopak aplikací psychoaktivní látky. Negativní konotace se rovněž objevují při popisech zanedbaných míst či při charakteristice narkomanů: *Deset vysmaženéjch kriplů, byli jsme zejčovaný jak dobytkové.*⁷⁹

V dílech se nevyskytuje pouze negativní expresivita, ale sem tam se setkáme i s expresivitou kladnou. Například v knize *Vím, o čem mlčím* hlavní protagonistka volí i eufemistické výrazy typu *miláček heráček, solím rypáček* apod.

S vyšší mírou expresivity se setkáváme především v autobiografických příbězích, tedy v dílech *Bílá moc* a *Vím, o čem mlčím*, autentických zpovědí autorek, které se nějakou dobu v drogovém prostředí pohybovaly. U ostatních knih jsem expresivitu a vulgaritu chvílemi pocítovala jako uměle vytvořenou a nekorespondující se stylem,

⁷⁸ Viz příloha č. 8.

⁷⁹ PÁNKOVÁ, V. *Vím, o čem mlčím* ..., s. 23.

kterým byl psán zbytek knihy. Snad jen v díle *Toxický squat* expresivita a vulgarismy nepůsobily tak uměle, ale to může do jisté míry souviset s inspirací a přepisem pasáží z internetových diskuzí, kam přispívali lidé pohybující se okolo drog.

4.3.1 Sociolekt

Během četby se dostáváme do prostředí uživatelů drog jejichž jazyk je velice specifický. Kromě obecné češtiny tito lidé ve svých rozmluvách používají i určité slangismy a argotismy. Zde bych chtěla poukázat na problém, se kterým se potýká spousta lingvistů, a to je ten, do jaké míry můžeme daný výraz pokládat za argotismus. V Hubáčkově *Češtině pro učitele* jsou argotismy definovány jako *slova příznačná pro mluvu lidí z periferie lidské společnosti; mají zastřít smysl sdělovaného před nepovolanými. Argotismy se neustále mění, jen některé z nich pronikají na veřejnost.*⁸⁰ Pokud bychom se měli řídit tímto tvrzením, rozhodně platí, že se pohybujeme na periférii lidské společnosti. Některá nová slova, která na veřejnost nepronikají, za argotismy určitě označit můžeme. Mnoho argotismů ale na veřejnost proniká, a v tomto případě se dané výrazy dezargotizují,⁸¹ což se stává v momentě, kdy argotismy proniknou vně dané prostředí do běžné mluvy. Do běžné mluvy se tato slova dostávají především díky masovým médiím, kde jsou mnohdy aplikovány záměrně, a to i přesto, že se argotismy uplatňují především v mluvených projevech. Argotismy mohou taktéž sloužit jako prvek doplňující autentičnost díla.

Současná stylistika Marie Čechové se o tomto problému také zmiňuje. Hovoří zde zejména o velmi tenké hranici mezi argotem a slangem – *se změnou společenských poměrů se hranice mezi oběma skupinami stírají, jsou propustné a obtížně identifikovatelné, ani už nelze prostě konstatovat, že argot je tajná řeč pokleslých sociálních skupin, jak se běžně tradovalo, ani nelze každý slang chápat jako „famiární řeč“, pokud by skutečně nešlo o slang rodinný.*⁸²

4.3.2 Mluva drogového prostředí

I díky umělecké literatuře se nám otevírá možnost vypořádat část mluvy lidí pohybujících se okolo omamných látek. V této podkapitole se pokusím přiblížit výrazy,

⁸⁰ HUBÁČEK, J. *Čeština pro učitele*, s. 297.

⁸¹ Srov. ČECHOVÁ, M. *Současná stylistika*, s. 66.

⁸² Tamtéž, s. 68.

kteřé se v rozebíraných knihách objevují. Jde opravdu jen o zlomek sociolektu narkomanů zaznamenaných v dílech v průběhu několika let.

Jednou z oblastí, kde se slova zásadně nemění, je označení pro drogově závislého. Pro obecná pojmenování se v dílech užívaly výrazy jako *fetka*, *fetna*, *feťák*, *narkoman*, *smažák*, *smažka* a *špína*. Tato slova jsou celkem frekventovaná i v běžné mluvě mimo pozorovanou skupinu. Za málo frekventovaný výraz můžeme považovat slovo *úleťák*, které se vyskytovalo pouze v díle *Vím, o čem mlčím...* a je odvozeno od slova „ulítnout na něčem“. Slovo *toxík*, které není ještě tolik vžitě a frekventované, se objevovalo v díle *Vím, o čem mlčím*, kde je slovo zmíněno dokonce již v názvu knihy. Výraz *toxík* ale dominovalo především v knize *Toxický squat*, ve které se za *toxíky* považovali sami narkomané, pro které slovo *feťák* znamenalo nadávku. V některých knihách byla pojmenování rozlišována i na základě konkrétní drogy – *perníkárka*, *pěčkař*, *pikař*, *spídař/spídařka*, *spídovej šoumen* pro uživatele pervitinu, *heráčník*, *heroinovej king* a *heroinovej psanec* pro uživatele heroínu a *hulič* nebo *vyznavač konopí* pro uživatele marihuany. Pro uživatele drog byly užívány i další výrazy, mnohdy za pomoci adjektiv zpřesňující již zmiňovaná slova – *drogový otrok*, *drogychtivý zájemce*, *feťácká hrdinka*, *feťáckej kolega*, *feťácký plebejci*, *feťáckej spojenec*, *malý feťák začátečník*, *našitý človíček*, *nitrožilní feťák*, *oddělaná smažka*, *vobyčejný feťák*, *vysmaženej kripl*. V knize *Vím, o čem mlčím* se objevil také výraz – *hypermultizávislák* – utvořený na základě dvou prefixů: -hyper a -multi, vyjadřující velké množství. Kromě hojného označení závislého člověka, se v knihách vyskytovaly i výrazy jako *vařič* – člověk zabývající se především výrobou drog; a *dýler* – distributor drog.

Do další skupiny můžeme řadit jakékoliv výrazy spojené s aplikací narkotik nebo následujícím stavem. I zde lze některá slova označit za obecná, z jejichž výrazu nepoznáme, zda se jedná o intravenózní nebo intranasální aplikaci – *být nabrnkaný*, *být na sračky*, *být sjetý*, *být vysmahlý*, *být zhučený*, *dát se na fet*, *fetovat*, *jet v něčem*, *lítat v tom*, *naprat to do sebe*, *narvat to do sebe*, *sjíždět se*, *smažit*, *šoupnout to tam*, *ujet si na něčem*, *zmastit se*. Nejčtenější výrazy pak byly ty, které pojmenovávaly nitrožilní aplikaci konkrétně – *dát si ránu/pecku*, *napíchnout žílu*, *naprat to do žíly*, *naprásknout si to*, *napumpovat to do děla*, *nastřelit se*, *nástřel*, *násleh*, *nitrožilní strava*, *píchat si*, *prdnout si to*, *pustit to do žil*, *střelit si*, *šít si*, *šlehat si*, *švihat si*, *tlačit si to do žil*, *vrazit si to*. Pro aplikaci přes nosní sliznici se užívaly slova jako – *naprat do nosu*, *nasolit čumáček*, *nasávat*, *sát*, *sluxovat/vyluxovat*, *solit rypáček*, *šňupat*, *vyjet lajnu*, *zbořit si*

přepážku. Méně četné byly výrazy, které pojmenovávaly stav či aplikaci spojovanou s konkrétní návykovou látkou. Výrazy *dávat si s někým dabláky/šoty, hulit, shulit/zhulit se, zkouřit se*, postavy užívaly v souvislosti s kouřením marihuany; ve spojitosti s pervitinem potom slova jako *být vyspídovaný* a *mít poperníkový stavy*; s heroinem – *být zejčovaný, heroinová vytuhlost, heroinové opojení*; s LSD – *být ztripenej*.

K výrazům vyjadřující stavy během intoxikace pak patří *moták* – motání hlavy a *stíhy*, jež jsou situace připomínající stihomam, během kterého má dotyčný iracionální pocit pronásledování a vytváření představ vzdálené reality. Tyto stavy nejčastěji sužují dlouhodobé uživatele pervitinu. Během intoxikace může dojít k několikahodinové opakované činnosti, které se říká *zásek* nebo *úlet*. *Nájezd* je několikasekundový stav bezprostředně po užití omamné látky, která začíná v těle působit; *jízda a rauš* je potom stav, během kterého droga v těle účinkuje; okamžiku, během něhož látka v těle působit přestává, se říká *dojezd*, jenž je často spojován i s abstinenčními příznaky – *abstákem, áčkem*. Pokud se narkoman snaží o abstinenci a zrovna není pod vlivem omamné látky, *je čistý* nebo *suší hubu*.

S užíváním návykových látek se pojí i určité věci, které narkoman k aplikaci potřebuje. *Fetácká krabička poslední záchrany* a *nádobičko* označují obecně všechny potřebné pomůcky. Jedním z konkrétních nástrojů je pak injekční stříkačka, pro kterou byla užitá slova jako *buchna, jehla, pichna, pumpa, raketa, stříkačka*. V knize *Vím, o čem mlčím* jedna z hrdinek nosila na krku *šňupací trubku*, pomocí které aplikovala drogu intranasálně. *Psaníčko* nebo *psáňo* je obal připomínající obal od žiletky, v němž je droga distribuována. *Překoplý, překydlý přešlehlý*, nebo *přestřelený* je někdo, kdo si aplikuje nadměrnou dávku drogy neúmyslně, *zlatou dávku*, tedy poslední dávku, si pak dá ten, kdo chce svůj život pomocí drog ukončit úmyslně. Postavy během intoxikace měly také halucinace – *halušky, haluciny, haluz*.

Největší oblast však zahrnuje samotné pojmenování drogy. Postavy v knihách popisují drogy obecně slovy: *fet, chemie, chemikálie, jedy, matroš, sračičky, sračky, svinstvo, toxické látky*. Pro pojmenování kombinací určitých drog byly voleny výrazy: *chemický koktejl, chemickéj megamix* a *magickej elixír*. Pro nekvalitní drogu pak postavy užívaly výrazy jako *klepky, padělavky* a *šmelo*. *Dávka* nebo *vkládky* znamenají konkrétní množství psychoaktivní látky. Co se týče konkrétních drog, v souvislosti s marihuanou se užívala slova – *brk/brko, gandža, hulčo, hulení, joint, marjánka, mařka, modýlek*,

travivnka, travka, tráva, špek, zelí, zeličko. S marihuanou je úzce spojen také hašiš, pro něhož byla užitá slova *haš, hášek* a *hnědá kostečka*. *Trip* je nejčastější pojmenování pro LSD, kterému se ale také říkalo *Jahoda, Kalifornie* a *Aterix*, a to na základě obrázku, jenž je na malém papírku, představující drogu, vyobrazen. Pro heroin se používala slova *ejč, háčko, herák, hero-in, héro, hnědej prášek, hnědka, miláček heráček, pan Heroin, vitamín H*. Pervitin – *amfetaminy, pan Pervitin, péčko, pedro, perníček, perník, peří, piko, rychloprášek, speed, spíd* – nejčastěji zneužívaná droga České republiky, která, společně s heroinem, byla zároveň i nejčastěji zneužívanou drogou protagonistů příběhů, a není proto divu, že právě pervitin a heroin měl v knihách velice četné zastoupení různých slov. Okrajově se v knihách však vyskytovaly i další drogy (např. kokain – *koks*, extáze – *extoška*, lysohlávky – *houbičky, lysoles*), syntetický opioidy subutex – *subáč* a léčiva ze skupiny benzodiazepinů – *roháče, diáky, diáčky*.

V knize *Ventil* se také objevil výraz *Káčko*, které se používá pro K-centra, tedy kontaktní centra, které poskytují narkomanům určité služby, jež jsou popsány v kapitole o *Harm reduction* programech.

5. Obrazy literatury s tématem drog

Knihy s drogovou tematikou jsou příznačné některými společnými obrazy a motivy, které se v knihách velice často opakují. Hlavními protagonisty jsou téměř vždy mladí náctiletí lidé, kteří pomocí drog unikají do uměle vytvořeného světa. Droga je pro ně určitým vysvobozením ze světa reálného a únik od problému, které jsou velice často spojeny s disfunkčními rodinnými vztahy či neopětovanou láskou. Obecně vztahy jsou v literatuře s drogovou tematikou velice dominantní.

5.1 Mladá dívka jako hlavní hrdinka

V každé společnosti jsou zakořeněny určité genderové stereotypy, které se týkají i narkomanů. Většina lidí si s užíváním drog ve většině případů spojí především muže než ženy. Tento genderový stereotyp můžeme doložit i statistikami, které každoročně vydává Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti (NMS) ve *Výroční zprávě o stavu ve věcech drog v České republice*. Jakékoliv zkušenosti s nelegálními látkami uvádí zejména muži, ale v posledních letech se hranice mezi muži a ženami postupně stírají.⁸³

Na základě této skutečnosti bychom mohli předpokládat, že hlavními hrdiny knih, kterými se v této práci zabývám, budou převážně muži, avšak není tomu tak. Téměř ve všech dílech jsou nejpodstatnějšími postavami náctileté dívky, které se s problémem závislosti potýkají. Nicméně v knihách se objevují i mužské postavy, jež většinou nejsou podrobněji pozorovány a ve většině případech představují stereotypní obraz narkomana na úplném dně, který nemá šanci na návrat do normálního života, nicméně i zde se vyskytují výjimky, ale postavy nejsou natolik důležité, abych jim zde věnovala větší prostor.

Jedním z důvodů, proč si autoři a autorky volí ženu jako hlavní protagonistku příběhu, může být určitá snaha bořit zažitě stereotypy, které jsou ve společnosti zakořeněné. Zároveň mohou poukazovat na skutečnost, že se závislostí na nelegálních látkách se v dnešní době potýká mnoho žen nízkého věku. I v knize *Klinická adiktologie* tvůrci poukazují na rizikový faktor, jímž je ženské pohlaví, jelikož ženy jsou obecně

⁸³Srov. MRAVČÍK, V., CHOMYNOVÁ, P., GROHMANNOVÁ, K., JANÍKOVÁ, B., ČERNÍKOVÁ, T., ROUS, Z., TION LEŠTINOVÁ, Z., KIŠŠOVÁ, L., NECHANSKÁ, B., VLACH, T., FIDESOVÁ, H., VOPRAVIL, J. Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017 [online]. © Úřad vlády České republiky [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32962/837/VZdrogy2017_web181207.pdf.

citlivější k jakémukoliv působení toxických látek.⁸⁴ Dalším důvodem, a zřejmě tím nejpravděpodobnějším, je fakt, že autorkami děl jsou ženy píšící svůj autentický životní zážitek a stylizují se do role hlavní postavy.

5.2 Obraz narkomana

Ve vybraných titulech se vyskytuje několik „typů“ narkomanů, ale i přesto mají všichni jednu společnou vlastnost – jednání na základě emocí. Autoři prostřednictvím všech typů postav téměř vždy poukazují na určitý problém, často směřující ke vzniku závislosti. Nejpestřejší zastoupení různých profilů závislých jedinců má jednoznačně kniha *Ventil*, ve které se prolíná hned několik archetypů. I v tomto případě se zřejmě projevuje psychotherapeutická praxe autorky, na kterou jsem již poukazovala.

Tím nejklassičtějším obrazem, se kterým se v díle setkáváme, je stereotypní model narkomana na úplném dně společnosti. Tomuto modelu narkomana v knihách povětšinou není věnován větší prostor, nicméně i tak se setkáváme s výjimkou, a to v knize *Vím, o čem mlčím*, kde Hana, sestra hlavní hrdinky, reprezentuje tento příklad. Jindy ale tento stereotypní model představuje spíše odstrašující příklad pro hlavní protagonisty, kteří se do takového stadia nikdy nechtějí dostat. Jedním z nich je např. Chumáč z díla *Ventil* – „*Profetoval se tak, že je zcela bez zázemí. Rodiče ho vyhodili z domova, když mu bylo dvacet. Neznají se k němu. Teď je Tomášovi o pět let víc a je z něj úplná troska.*“⁸⁵ Jeho osud nakonec končí tragicky v momentě, kdy se rozhodne ukončit svůj život skokem z okna – není to ale tak úplně jeho rozhodnutí, nýbrž rozhodnutí drogy, jež v tu dobu ovládala jeho organismus. Ve stejné knize obdobně skončí i Tereza, jedna z hlavních postav. O jejím osudu se dovídáme na samotném závěru knihy, kdy dojde k setkání s její tehdy nejlepší kamarádkou Evou: „*Kdyby ji dávná kamarádka neoslovila, nepoznala by ji. Strašný pohled! Snažila se nedat na sobě své nemilé překvapení znát. Stála před ní vyhublá, špinavá, neupravená troska. Šel z ní zápach. Už dlouho se nemyla, to bylo jasné. Eva usoudila, že je na ulici.*“⁸⁶ Tento model je takřka ve všech titulech reprezentován věkově staršími, zkušenějšími postavami, které nemusejí být konkrétně jmenovány. Tak je tomu např. v knize *Toxický squat* – „*Ti starší se spíš než lidem podobaj mrtvolám. Všude na těle otevřené rány. Krvavý a hnisavý díry orámovaný podlitinama... Poránu se je snažej ošetřit. A podle jejich zoufalých výrazů jsem si domyslela, že to musí kurevsky*

⁸⁴ KALINA, K. *Klinická adiktologie*, s. 143.

⁸⁵ PLOCOVÁ, M. *Ventil*, s. 16.

⁸⁶ Tamtéž, s. 170.

*bolet... Oni vlastně hnijou zaživa. Snažej si to ošetřit, ale pak si do toho klidně zase šlehnou. Hnijou vlastní vinou... Když jsem poprvé viděla takovou ránu u jednoho staršího toxika, úplně mě to šokovalo. Do té doby jsem si nepřipouštěla, že by byl člověk schopen dojít ve fetování takhle daleko.*⁸⁷

Za další model narkomana lze považovat abstinenty, jelikož i ti jsou stále závislími jedinci. Pro postavy v příběhu, ale i pro čtenáře, mohou představovat určitý druh naděje. S takovým typem se opět setkáváme v díle *Ventil*, konkrétně u postavy Mikroba, jenž má sice blízko k předchozí skupině, neboť ze začátku představuje narkomana ve velmi bídném stavu, jenž pobývá na ulici, kterou občas vystřídá za rozpadlý squat, ale zdravotní důsledky ho nakonec dostanou do léčebny, kde si vše uvědomí a zahájí úspěšnou léčbu. Najde smysl života a po několika letech užívání návykových látek se učí znovu žít. Další z postav *Ventilu* je Eva, které ke šťastnému životu a k úspěšné abstinenci od všech návykových látek pomohlo založení rodiny s Adamem, jehož poznala na kurzu angličtiny. Podobného konce se dočká i hlavní protagonistka Anna z díla *Toxický squat* a Alice z knihy *Jmenuji se Alice*. Anna se díky své těhotné sestře pokusí o abstinenci, která jí, na rozdíl od sestry, vydrží a daří se jí abstinovat a pomáhat s výchovou sestřina dítěte.

Další kategorií jsou distributoři drog, dealeři. Distribuce a výroba drog je pro hlavní postavy převážně hlavní obživou a zajišťuje jim dostatečný přísun peněz na vlastní dávky psychoaktivních látek. Jako dealeři si přivydělávají hned dvě postavy *Ventilu* – Atom a Mikrob, přičemž Atom je nakonec za tuto nelegální aktivitu, zahrnující výrobu látek v domácí laboratoři, zadržen. Další postavou je Expert z knihy *Vím, o čem mlčím*, u něhož hlavní postava Veronika a její sestra Hana na nějaký čas pobývají. A jako poslední příklad dealera zmíním Metoda, přítele hlavní protagonistky z titulu *Jmenuji se Alice*. V ostatních dílech se s distributory setkáváme pouze okrajově, nepředstavují výrazné role.

Experimentátoři – další a zároveň poslední model narkomana, jenž jsem v dílech vyzorovala. Tito jedinci se dostávají do party „zkušenějších“ toxikomanů většinou náhodou. U experimentátorů jde zejména o zkušenosti s co největším počtem druhů psychoaktivních látek. Irma, příbuzná sestra Veroniky a Hany z díla *Vím, o čem mlčím*, je jednou z experimentátorek: „*Irma je pro mě hypermultizávislák, odjakživa do sebe*

⁸⁷ KAVUROVÁ, H. *Toxický Squat*, s.20.

cpala všechny chemikálie, který ji byly schopný aspoň trochu zmastit a měla zvláštní talent vymýšlet různé kombinace a chemický koktejly.“⁸⁸ Stejně tak by se k této skupině dal přiřadit i Vilém z Ventilů: „Do party šel proto, že chce najít nové kámoše. Nic víc. Dosud si neuvědomuje, že podvědomě touží prožít něco nového, nepoznaného. Touží po novém experimentu. Teď se ukázal pravý důvod jeho vstupu do party.“⁸⁹ Zastoupení experimentátorů je v dílech minimálně.

5.3 Rodina

Existují teorie, které říkají, že rodina může být jednou z příčin vzniku závislosti. Mnohdy jde o rodinu, ve které je jeden z rodičů závislý či jinak ovlivněn omamnými látkami.⁹⁰ I v titulech, jež v této práci analyzuji, se setkáváme s ústředním motivem, jímž je rodina, která je jedním z nejdůležitějších socializačních činitelů a v životě každého člověka hraje velice významnou roli. V knihách se ale neseťkáváme se závislostí jednoho z rodičů – snad jen v díle *Jmenuji se Alice*, kde je zmiňována otcova závislost na cigaretách a nadměrné užívání analgetik obou rodičů.

V dílech *Vím, o čem mlčím* a *Toxický squat* sice není vyobrazena závislost jednoho z rodičů, ale setkáváme se zde se spoluzávislostí dvou sourozenců, sester, které svou závislost na psychoaktivních látkách rozvíjely postupně, nikoliv společně. Závislost dalšího příslušníka rodiny, v tomto případě sourozence, je dalším nesporným faktorem ke vzniku závislosti člena dalšího.⁹¹ Ačkoli se jedná o paradox, kdy by závislost měla působit spíše opačně, neděje se tak. Sourozenec v tomto případě působil na toho druhého jako autorita a stal se modelem⁹²: „Chtěla jsem ti jenom porozumět. Pochopit, proč to vůbec děláš. Co se může stát... Vždycky jsem tě obdivovala! Vždycky jsi mi přišla zajímavá.“⁹³

Rodina, jež je v dílech zobrazována, je zejména rodina nefungující, kde disharmonie mezi jednotlivými členy častokrát u mladého citlivého člověka vyvolává úzkosti a deprese, které se snaží zahnat pomocí návykových látek a vytvořit si tak umělý svět, kam může před každodenní realitou utéct. Disfunkční rodina je i jedním z důvodů, proč hlavní postavy z knih tráví většinu svého času mimo domov a hledají si rodinu

⁸⁸ PÁNKOVÁ, V. *Vím, o čem mlčím ...*, s. 12.

⁸⁹ PLOCOVÁ, M. *Ventil*, s. 22.

⁹⁰ Srov. KALINA, K. *Klinická adiktologie*, s. 171-172.

⁹¹ Srov. tamtéž, s. 179.

⁹² Srov. tamtéž, s. 179.

⁹³ Kavurová, H. *Toxický Squat*, s. 115

novou, mezi lidmi s obdobnými problémy: „*Partička kámošů na lavičkách se bezvadně baví. Tvoří jednu velkou rodinu. Už na první pohled je vidět, že Atom je její hlavou. Ostatní členové této zdánlivé a uměle vytvořené rodiny k němu vzhlížejí.*“⁹⁴

Zde si taktéž dovolím zmínit knihu *Ventil* Moniky Plocové, jelikož je nejrozmanitější, co se týče různých typů nefungujících vztahů v rodině, které jsou na jednotlivých postavách demonstrovány. Opět zde zmíním fakt, že knihu psala psychoterapeutka s dlouholetou praxí, jež má zkušenosti s mnoha příčinami vzniku závislostí, tudíž je dost dobře možné, že prostřednictvím své knihy chtěla poukázat na rozmanité problémy, které se v rodinách mohou vyskytovat a následně vést k závažným důsledkům.

V díle je zobrazeno vícero profilů neúplné rodiny. Jedním z nich je neúplná rodina zapříčiněná smrtí jednoho ze členů. Postavu Silvie trápí smrt matky, ze které viní svého otce, jelikož během jedné hádky její otec mámu praštil a domu už se nevrátila. Její matka ale zároveň trpěla rakovinou, což byla zřejmě její pravá příčina smrti, ale v ten den, kdy se to stalo, bylo Silvii třináct let a zrovna si aplikovala nadměrnou dávku pervitinu, takže dodnes neví, co tehdy vlastně viděla: „*Už rok hulila trávu a pár týdnů před máminou smrtí si začala píchat pervitin. Ty hádky doma byly k nesnesení. Ten den, kdy táta mámu naposled zmlátil, se Silvie odpoledne přestřelila.*“⁹⁵ – na Silviině rodině je zároveň poukázáno na další problém, a tím je domácí násilí, které je v knize zmíněno hned několikrát. Obětí domácího násilí byla i Míša, jež byla Silviinou schovankou. Míša ale nebyla obětí pouze domácího násilí, ale její otec jí rovněž sexuálně zneužíval, což byla zkušenost, která u Míši vedla k nenávisti vůči mužům.

Smrt příslušníka rodiny trápí také Mikroba, jenž přišel o otce a později i o bratra, který pro něj představoval tu největší životní oporu. Mikrob se později dozvěděl, že matka byla jeho otcí nevěrná se strýcem Lubošem, který se později stal jeho náhradním otcem. Nevěra je dalším tématem, které se s disharmonickou rodinou pojí. Nevěra, jež má za následek následný rozpad manželství a většinou i odchod jednoho z rodičů, trápí i další z ústředních postav – Terezu, jež se „musela“ následně o svou opuštěnou matku starat. Její matka chtěla pod vlivem alkoholu vyskočit z okna, což Terezu ohromně poznamenalo a nemůže se kolotoče myšlenek na matčinu sebevraždu zbavit. V souvislosti s Terezinou

⁹⁴ PLOCOVÁ, M. *Ventil*, s. 15.

⁹⁵ Tamtéž, s. 142.

matkou se můžeme bavit také o příkladu *hyperprotektivní matky*, jež *Klinická adiktologie* řadí mezi možné faktory v procesu rozvoje závislosti. *Má označovat charakteristiky matky, která nadměrně pečuje, ochraňuje, citově závisí na svém dítěti – často na úkor svých jiných vztahů a potřeb.*⁹⁶

Knih *Ventil* zároveň otevírá téma rozpadu rodiny zapříčiněný drogami. Zástupcem tohoto archetypu je věkově nejstarší postava ze všech rozebíraných titulů – Atom, který nedokázal s drogami přestat ani kvůli malé dceři, jež měl doma: „*Atom věděl velmi dobře, že to jediné, co v životě dokázal, je prosadit se v partě feťáků. V reálném životě si nevybudoval vůbec nic. Naopak, manželství se mu zhroutilo jako domeček z karet. Vlastní dítě ho nechce vidět.*“⁹⁷

Nejčastějším motivem, jenž je téměř ve všech analyzovaných titulech, je nedostatek času zapříčiněný prací a touhou po kariéře. Nezáměr rodičů a nedostatek lásky hledají potomci jinde – lásku najdou většinou v náručí drog, která jim alespoň ze začátku přináší jistý pocit útěchy, jenž je ale záhy vystřídán problémy, které daleko přesahují problémy v rodině. Závislost dospívajícího dítěte může být rovněž voláním o pomoc a snahou o upoutání pozornosti. Ohromný nátlak ze strany rodičů zažívá postava Evy z *Ventilu*, jež plní veškeré požadavky a funguje jako stroj. Pro její rodiče je na prvním místě kariéra, do které chtějí zahrnout i svou dceru. Obdobnou situaci zažívá hlavní protagonistka z knihy *Jmenuji se Alice*, které již od mala rodiče předurčili kariéru doktorky, po níž Alice již od začátku netouží. Kvůli kariéře, jež byla pro rodiče primární, začala Eva z díla *Bílá moc* své rodiče nenávidět a v období společného podnikání rodičů se její vztah k drogám rapidně změnil.

Harmonická rodina není vyobrazena téměř v žádném díle. Nejblíže k ní má snad jen postava Viliho z díla *Ventil*. Jeho rodina se sice prezentuje jako idylická, on ji tak ale nevnímá. Jako malý bydlel střídavě v Praze a v Řecku, jelikož jeho táta je původem Řek. I když mu kamarádi jeho cestování záviděli, Vili to považoval za velice vyčerpávající a stresující, neboť měl problém se seznamováním. Stálé hledání nových kamarádů pro něj představovalo obrovské napětí.

⁹⁶ KALINA, K. *Klinická adiktologie*, s. 176.

⁹⁷ PLOCOVÁ, M. *Ventil*, s. 20.

5.4 Láska

Velice častým obrazem literatury, a celkově umění, je láska, která, stejně jako rodina, hraje nezastupitelnou úlohu v životě každého člověka. Ačkoli láska v literatuře s dominantním tématem návykových látek nehraje primární roli, je vždy alespoň okrajovým tématem a mnohdy představuje určitý zlomový bod v životě hlavních postav – ať už jde o vznik závislosti či motivaci k zahájení léčby a následné abstinence. Takřka ve všech knihách je láska spojována i s uměle vytvořenou láskou k drogám, jež ze začátku postavy pocítují. Touto láskou se ale v této kapitole zabývat nebudu.

5.4.1 Láska jako motivace ke vzniku závislosti

Zlomené srdce, nešťastná láska a nepovedený vztah jsou častou příčinou, proč se hlavní postavy rozhodnou pro užívání omamných látek. Tento motiv je nejvýraznější v knize *Vím, o čem mlčím*, kde obě sestry, Veronika a Hana, nešťastnou lásku zažily a znamenala pro ně motivaci pro první užití psychoaktivní látky: „*Mockrát jsem se snažila zjistit, co za kiks bylo na začátku její feťácký kariéry, ale vždycky se mi z ní podařilo vydolovat jenom pár chaotických informací. Při troše přemejšlení mi bylo jasné: za vším hledej chlapa. Nebo spíš upřímnou, stoprocentní lásku, protože ta dokáže udělat opravdu tu největší paseku.*“⁹⁸

V dalších knihách, které jsem v této práci rozebírala, se tato situace již neopakovala. Motiv nešťastné lásky se sice objevoval, ale nikdy neznamenal prvotní příčinu k zahájení „drogové kariéry“ postav. V ostatních dílech byla nejdůležitějším faktorem v rozvoji závislosti rodina, jíž jsem se zabývala v předchozí kapitole.

Dalším důvodem, který mohl znamenat motivaci ke vzniku závislosti, je spoluzávislost partnerů, se kterou se setkáváme pouze v díle *Jmenuji se Alice*, kde bylo pro hlavní postavu naprosto zásadní setkání s postavou Metoda, jenž byl v okamžiku seznámení závislý na pervitinu. Chtěla se mu co nejvíce přiblížit a pochopit tak jeho životní styl.

5.4.2 Láska jako motivace k abstinenci

Motiv šťastné lásky, jež znamenala určité „vysvobození“ ze světa drog, se v knihách objevoval častěji. Láska pro závislé hrdiny do jisté míry představovala naději na nový život a nejednou byla prvotním impulsem a motivací k pokusu o abstinenci,

⁹⁸ PÁNKOVÁ, V. *Vím, o čem mlčím ...*, s. 5.

případně k zahájení léčby. Se šťastným koncem v podobě milujícího partnera se setkala jedna z hlavních postav *Ventilu* – Eva, která si na kurzu angličtiny našla svého Adama. Zde lze do jisté míry uvažovat i o biblickém motivu Adama a Evy, avšak v případě Evy a Adama, v již zmiňovaném díle, jsou role otočené. Žena zde nebyla tou, jež by vyburcovala muže k nějakému činu, ale muž byl tím, který vyvinul aktivitu u ženy a podnítil Evu k zahájení abstinence.

U dalších postav se se šťastným koncem v podobě milujícího partnera nesetkáme, ale u postavy Veroniky z díla *Vím, o čem mlčím*, je motiv lásky, jako motivace k zahájení abstinence, patrný. Veronika se na nějaký čas pokusila o heroinovou abstinenci kvůli Martinovi, spolužákovi ze soukromého gymnázia. Každopádně jakékoliv Martinovo zaváhání znamenalo Veroničino silnější bažení po návykových látkách.

5.5 Prostituce, erotika

Prostituce je s drogovou závislostí častokrát spojována. Drogově závislý člověk si za pomoci svého těla, které prodává, vydělává na své pravidelné dávky drog. Prostituce je velkým tématem nejznámější knihy *My děti ze stanice Zoo*, ovšem v mnou rozbíraných titulech je zmíněna pouze okrajově.

V knize *Vím, o čem mlčím*, je s prostitucí spojována postava Irmy: „*oblíká se jako kurva, vyjadřuje se jako kurva, takže mě ani nepřekvapí, když nám čas od času připomene, jak výnosný je prodávat své tělo.*“⁹⁹ Ve stejné knize lze zároveň pozorovat situaci, kdy si chce Veronika se svou kamarádkou přivydělat pár peněz prostřednictvím erotických fotek: „*Otevřela noviny na jedny straně plný reklam na sex po telefonu a ve mně se poprvé za ten den ozvaly pochybnosti (...) Chvilku střídavě koukala na ty inzeráty a nakonec se mě zeptala: ‚Vadilo by ti točit porno?‘ (...) ‚Lucko, tohle fakt asi ne. Možná tak fotky, ale musela bych na nich být sama. I tak nevim.*“¹⁰⁰. Situace se nakonec vymkne kontrole a nebýt logického uvažování Veroniky, obě děvčata mohla nakonec skončit jako sexuální otrokyně na Ukrajině.

Bílá moc o tomto problému mluví opravdu velice okrajově, kde pro hlavní protagonistku představuje prostituce jednu z možností, o níž se pouze zmiňuje:

⁹⁹ PÁNKOVÁ, V. *Vím, o čem mlčím ...*, s. 12.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 68.

„Pamatuju si ten den, kdy jsme si poprvé řekly, že je jediná možnost, jak získat dobrý prachy. Prostituce.“¹⁰¹ Díky okolnostem na tuto možnost ale nepřistoupí.

Prodávání svého těla za účelem výdělku je zmiňováno i v díle *Jmenuji se Alice*, ve kterém lze pozorovat situaci, kdy prostituce nebyla přípustná kvůli nehezkému vzhledu těla hlavní protagonistky: „S tvejma rozhnisanějma abscesama nemáš šanci ani na vohlastu, kterej někde spadne do pangejtu. Smiř se s tím, že jako děvka si zkrátka neškrneš.“¹⁰²

Co se týče sexuality obecně, v knize je mnohokrát naznačeno, že jakákoliv sexualita je u člověka, který je dlouhodobě závislý, potlačena. Jediná věc, jež závislého jedince uspokojuje, je aplikace psychoaktivních látek.

5.6 Smrt

Dominantním tématem v literatuře, a celkově v umění, je smrt. O smrti víme, že dříve či později potká každého z nás a v životě každého hraje velice důležitou roli, jelikož se snažíme své jednání přizpůsobit tak, abychom svou smrt co nejvíce oddálili. Určitou zkušenost se smrtí získáme v našem životě několikrát – prostřednictvím smrti někoho blízkého či prostřednictvím umění a médií jako jsou zprávy, knihy, filmy, hudba apod. Ačkoli je smrt v dnešní době spíše tabu a odsouvá se za zavřené dveře nemocnic a speciálních zařízení, dříve tomu tak nebylo a bylo naprosto běžné, že lidé umírali doma. Lidé se tak potýkali se smrtí tváří v tvář.

Tváří tvář smrti se do jisté míry setkává denně i narkoman, který během jakékoliv aplikace psychoaktivní látky svým způsobem balancuje na hranici života a smrti. Nikdy si totiž nemůže být jist čistotou nakoupené látky, neboť takřka každý distributor drog do každé nabízené dávky míchá i jiné látky, aby tím zvýšil objem a získal za prodané množství větší obnos peněz. Distributorovi drog totiž nejde primárně o uspokojení svého zákazníka, ale jde mu především o největší výnos z prodeje. Zmínka o problému čistoty zboží se nachází i v titulu *Vím, o čem mlčím*: „Expert sice srdceryvně tvrdí, že ten ejč, co mi dal, byl řezanej jako kráva, ale nikdy nevíš, jestli to nedělá proto, aby se zbavil nálepky potencionálního viníka, kdyby se doopravdy něco stalo.“¹⁰³

¹⁰¹ VAVERKOVÁ, K. *Bílá moc ...*, s. 53.

¹⁰² BŘEZINOVÁ, I. *Holky na vodítku*, s. 110.

¹⁰³ PÁNKOVÁ, V. *Vím, o čem mlčím ...*, s. 51.

5.6.1 Sebevražda

Opakujícím se motivem smrti v literatuře s drogovou tematikou je motiv sebeusmrcení, jež je většinou doprovázen záměrnou aplikací toxické látky. V drogovém slangu se tomu říká „zlatá dávka“ nebo „zlatá rána“, která pro závislého člověka představuje určité východisko z bludného kruhu závislosti. Tento způsob sebevraždy je skloňován téměř ve všech titulech, jimiž se v této práci zabývám. V knize *Bílá moc* dokonce končí zlatou dávkou hlavní protagonistky, čímž se liší od skutečného příběhu autorky Karolíny Vaverkové, jež sama v doslovu konstatuje: „*Konec knihy představuje sen, sen o konci. Tak jak jsem si jej tehdy pro sebe představovala a vlastně i přála. Dnes jsem šťastná, že zůstal jenom tím snem.*“¹⁰⁴ Žádná jiná hlavní postava zlatou dávkou pro svůj konec nezvolí, nicméně s tímto způsobem smrti se několikrát setkají prostřednictvím dalších narkomanů z party.

Sebevražda pod vlivem návykových látek ale nemusí nutně znamenat sebeusmrcení smrtící dávkou drogy. V knize *Ventil* si u postavy Chumáče můžeme všimnout situaci připomínající stihomam, jenž ho dohnal k výskoku z okna: „*Pořád křičel, že jsou všude okolo štěnice. Říkal, že má v hlavě čip... že objevil své nadpřirozené schopnosti... že je narušitel světa (...)* Po cestě metrem najednou vystoupil a začal utíkat. (...) *Nepříčetně řval, že se musí zachránit. Moc jsem se k němu nehlásila, protože dělal strašnej kravál. Nejdřív málem vletěl pod auto, pak vběhl do jedenáctipatrového domu. Šla jsem za ním. Nedostihla jsem ho. Zabouchl za sebou vchodové dveře (...)* Když jsem stála na stanici autobusu, ozvala se příšerná rána. (...) *Před jedenáctipatrovým domem ležel Chumáč v kaluži krve. Nevím, co se stalo. Snad mu to přikázaly ty hlasy nebo co...*“¹⁰⁵

Ačkoli se zdá, že smrt jednoho z kamarádů kvůli návykovým látkám by mohl být dostatečný důvod k ukončení experimentů a zahájení abstinence, na postavy v dílech to téměř vždy mělo opačný vliv. Mnohokrát šlo o situaci, kdy se hlavní hrdinka pokoušela o abstinenci, ale v okamžiku zjištění, že někdo její blízký zemřel, se vrátila ke starému životnímu stylu, spojenému s užíváním návykových látek, i přesto, že její blízký člověk zemřel právě kvůli nim: „*Danova smrt po mě znamená jediný – bleskovej návrat k heráku.*“¹⁰⁶

¹⁰⁴ VAVERKOVÁ, K. *Bílá moc ...*, s. 113.

¹⁰⁵ PLOCOVÁ, M. *Ventil*, s. 120-121.

¹⁰⁶ PÁNKOVÁ, V. *Vím, o čem mlčím ...*, s. 46.

Ve *Ventilu* se setkáváme ještě s jedním pokusem o sebevraždu, který je zde ale pouze naznačen. Hlavní protagonistku našli na zemi u zábradlí Nuselského mostu, jenž patřil mezi jedno z „nejoblíbenějších míst“ sebevrahů v Praze. Ale to, zda šlo v jejím případě o sebevraždu, se můžeme pouze domnívat.

5.7 Sebedestrukce

S motivem sebevraždy bývá někdy úzce spojen i termín sebepoškozování. Tyto dva motivy jsem se rozhodla rozdělit z důvodu odlišnosti, kterou mezi nimi vnímám. Hlavním motivem sebedestrukce totiž nemusí být nutně ukončení života, ale mnohdy je záměrem si sám sobě „pouze“ nějakým způsobem ublížit, cítit fyzickou bolest a otupit tak bolest psychickou.

I představa o sebedestrukci je v knihách vnímána rozdílně. Jedním z pojetí je sebedestrukce v podobě aplikace psychoaktivní látky. Touto formou sebedestrukce se zde zabývat nechci, jelikož aplikaci návykových látek budu rozebírat i v následující kapitole.

Obraz spojený se sebepoškozováním se objevil v knize *Jmenuji se Alice* v situaci, kdy si Alice do předloktí zapíchala jehly v jednom ze svých stavů, během kterého pociťovala bažení po injekční stříkačce: „*Z předloktí ji čněly konečky tří obyčejných šicích jehel. V oušku jedné z nich zbytek červené nitě. Jak krásně ladil s těmi tenkými pramínky řinoucimi se jí po paži... Závislost na jehle. Prostě si píchnout. Cokoliv a čímkoli.*“¹⁰⁷ Ve stejné knize se objevuje i další motiv, který ale stojí na hranici mezi sebepoškozováním a sebevraždou. V jednom z výstupů odehrávající se v psychiatrické léčebně je popisován rituál „lámání hole“ nad někým, kdo opětovně selhal. Ze situace můžeme rozpoznat, že se jednalo o postavu chlapce, jenž si několikrát pořezal žíly na zápěstí: „*Až si Zbyněček kvůli nějaké hlouposti po jedenácté pořezá zápěstí, doktor Bílek mu ránu zase zašije. Zase skončí jeho bolest, ať bude jakkoliv nesmyslná. Ale až ho jednou nenajdou včas, bude mu krev z tepny tryskat jako ohňostroj tak dlouho, dokud mu z těla nevyvane úplně. Zároveň se životem.*“¹⁰⁸

Typického obrazu sebedestrukce, tak jak si jej zřejmě představuje většina populace, si lze všimnout v knize *Toxický squat*. Hlavní protagonistka o sebepoškozování hovoří jako o své další kamarádce a popisuje, proč ji způsobování si fyzické bolesti přináší tolik uspokojení: „*Nenávidím se! Sakra, jak já se nenávidím! Nejradši bych samu*

¹⁰⁷ BŘEZINOVÁ, I. *Holky na vodítku*, s. 14.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 91.

*sebe umučila. Pomazala se máslem a sežrala se! Nejím maso, nemůžu se sežrat, tak jsem si našla novou kamarádku... Sebedestrukci... Miluju bolest. Uklidňuje mě. Není nad ten pocit, když mi teče krev (...) A ostřejší žiletky mám furt u sebe. Když je vyndám, připadám si děsně svobodná. Mám nad svým tělem absolutní moc. Musí se mi podřizovat. Čekat na rozhodnutí mozku.*¹⁰⁹

5.8 Popis užívání drog a abstinenční příznaky

Velice důležitou roli v literatuře s drogovou tematikou hrají popisy aplikace návykových látek. Tyto situace v knihách obsahují tu největší výpovědní hodnotu, co se z pohledu autenticity v této literatuře týče. Okolnosti spojené s aplikací drogy – příprava drogy, samotná aplikace a následný stav, je popisován velice detailně a pro postavy velmi emotivně. Tyto situace mohou na čtenáře působit rozdílnými způsoby. V některých mohou vyvolat nechuť a způsobují v něm negativní emoce. Na druhou stranu popisy stavů bezprostředně po intoxikaci mohou být příčinou, proč se čtenář následně rozhodne pro vyzkoušení některé z psychoaktivních látek na vlastní kůži. Zejména v těchto případech je nejvíce uplatňována expresivita jazyka, o které jsem již jednou hovořila.

Pro ukázkou popisu aplikace návykové látky jsem záměrně vybrala dílo s autobiografickým příběhem, v němž bylo líčení této situace následovné: „Vzala jsem si vod Kryštofa naplněnou stříkačku. Všichni mě při tom pozorně sledovali. Jen Míša se blaženě usmívala. Nasadila jsem poprvé, ale netrefila se. Podruhý... Nádhernej potůček krve se vedral do stříkačky a říkal si o návrat... A já jsem mu se štěstím ve tváři vyhověla... Nemohla jsem se nadechnout. Bylo to jako exploze. Ještě teď si to dokážu představit... Kolena se mi podlomila a já si sedla na zem... Byla to skutečně naprostá pecka... Vopřela jsem se vo zed'... Do hlavy se mi vehnal nádhernej příval tý nejnádhernejší rozkoše, která se nedá nijak popsát... Pocítila jsem to jako překrásnej orgasmus... Bylo to neuvěřitelný... Dejchala jsem zhluboka a smála se díky nádhernému opojení... Cejtila jsem to všude, VŠUDE... Jako bych lítala, jako bych neexistovala, jako bych se narodila jen pro tyhle pocity... Na chvíli jsem vůbec nic nevnímala, jen tu nádheru...“¹¹⁰ Takto svou nitrožilní aplikaci popisuje alter ego autorky *Bílé moci*.

V dílech se můžeme ale setkat i se situacemi, kde je vyobrazena aplikace nadměrného množství, například v díle *Vím, o čem mlčím*: „A zase ten hukot. Hukot a

¹⁰⁹ KAVUROVÁ, H. *Toxický Squat*, s. 57.

¹¹⁰ VAVERKOVÁ, K. *Bílá moc ...*, s. 49-50.

*tam s bilejma tečkama. Šílená bolest po celým těle. Nějaký rány... jako by někdo pořád dokola otvíral a zavíral dveře. A teď – hlas mý sestřičky. Je to sen nebo ne? Jestli ne, tak mi, Hani, promiň, co jsem udělala. Nemůžu odpovědět na tvý volání. Nemůžu, protože mý myšlenky blednou; obrázky, který se během chvilky docela ztratěj. A pak přijde konec. Konec – to bolavý, a přece tolik sladký nic.*¹¹¹ Záměrně jsem vybrala ukázkou z otevřeného konce, který dle mého úsudku skončil smrtí. Tento okamžik z logických důvodů nemohl být popsán tak do detailů, jako tomu je u běžných stavů po aplikaci, kdy je intoxikovaný při vědomí. Na druhou stranu popis situace, v níž se jedná o nadměrnou aplikaci, se objevil i v knize *Bílá moc*, kde je popisován takto: „*Prasklo mi v palici. Všude bilo. Vlastně to přecházelo až do stříbrný barvy. Miliony mravenců v hlavě i po celým těle. Hned jsem sebou práskla na zem. Nemohla jsem se hejbat. Všechno mě nesnesitelně brnělo a nemohla jsem tomu nijak zabránit. Začal se mi hrozně zvedat žaludek. Hned mě začaly bolet zuby a taky se mi stahovaly svaly na tváři. Vyhrkly mi slzy. Zvláštní, perníkový slzy. Uvědomila jsem si, že mý srdce je na pokraji sil. Připadalo mi, že v něm nějak praská nebo co. Šíleně to bolelo. Nemohla jsem se nadechnout. Všechno jsem to ale zároveň cejtila strašně slabě, jakoby z dálky. Začala jsem se třást a v tom jsem dostala strach. Cejtila jsem konec.*“¹¹² Situace, ve kterých je popisována nadměrná aplikace látky, se objevovaly i v knihách ostatních, ale z důvodu, že v případě ostatních knih se nejedná o autobiografická díla, a tudíž neobsahují autentickou hodnotu z pohledu zkušenosti samotného autora, rozhodla jsem se jejich ukázky v tomto případě neuvádět.

Protipólem aplikace drogy, jež ve čtenáři vyvolává emoce spíše pozitivní, pokud se nejedná o líčení aplikace dávky nadměrné, je popis abstinčních příznaků. Zejména tyto pasáže v knihách jsou těmi, které čtenář může vnímat se značným odporem a negativitou: „*Hodiny jsou neskutečně dlouhý. Horečka, zima, bolest a strach, stav na hranici šílenství. Podělaný blouznění, jako kdybych měla každou chvíli umřít. Chvílema spím, ale ty chvíle jsou moc krátký na to, aby zmírnily moje utrpení. Drkotám zubama, celá zpocená strachy, mám pocit, že na mě padaj stěny, všechno na mě padá. (...) Konečně se můžu aspoň trochu hejbat. Kolik času jsem strávila v týhle cimře, svázaná křečema a ochromená hrůzou? Kolik dní?*“¹¹³ Líčení abstinčních příznaků považuji za zásadní stavební položku děl s touto tematikou. Zejména abstinční příznaky a jejich následky

¹¹¹ PÁNKOVÁ, V. *Vím, o čem mlčím ...*, s. 204.

¹¹² VAVERKOVÁ, K. *Bílá moc ...*, s. 56.

¹¹³ PÁNKOVÁ, V. *Vím, o čem mlčím ...*, s. 97-98.

mohou představovat varování pro všechny, kteří by chtěli nějakým způsobem začít experimentovat s návykovými látkami.

5.9 Moment skoncování se závislostí

Velice důležitým a zásadním okamžikem v životě každého závislého člověka je moment, kdy se rozhodne se svou závislostí skoncovat. Tomuto okamžiku je v knize věnován poměrně velký prostor. Na jednotlivých postavách jsou zároveň vyobrazeny motivace, které je k tomu vedly.

Obrovskou motivací, jež vede k pokusu o abstinenci, je láska, o které jsem se již jednou podrobněji zmiňovala. Kromě partnerské lásky si v knize *Toxický squat* lze všimnout ještě lásky mateřské, kdy těhotenství podnítilo pokus o abstinenci u postavy Natálie: „*Včera, když mi ten test ukázal, že jsem v tom, první, co mě napadlo, bylo odvykání.*“¹¹⁴

Během čtení myšlenek postav zjišťuje, jak těžkému boji při odvykání a následné abstinenci musí čelit. Narkoman si klade spoustu otázek, přičemž tou nejzásadnější je, co bude ve světě bez drog a zda svět bez drog je to, co si závislý člověk doopravdy přeje: „*Vrátit se do doby, kdy jsem byla normální člověk – chci to nebo nechci? A co je vlastně normální? Je normální být normální? Jak pro koho. Pro mě je normálnost totéž co podělaný strach. (...) Klasický lidský priority jako láska, kariéra, rodina se v seznamu důležitostí posouvají dozadu. Na špici je droga a jediný, čeho se bojím, je to, že ji nebudu mít.*“¹¹⁵

U lidí bývá zvykem se vyhýbat jakýmkoli nepříjemnostem. Když jdeme po ulici a vidíme někoho, kdo se jen trochu vymyká „normálu“ – např. jinak se obléká, je špinavý, pod vlivem psychoaktivních látek, máme ve zvyku dělat, že takoví lidé neexistují. Toto velké téma, jež se pojí s pokusem o návrat mezi „normální lidi“, otevírá kniha *Toxický squat*, v níž má hlavní protagonistka strach z přijetí do společnosti, jež mnohdy již na první pohled pozná, že má dotyčná osoba s návykovými látkami nějaký problém: „*Přestat? Proč? Omezit to musím, ale přestávat? Abych žila nudným životem a ničím se neohrožovala? Abych byla čistá, ale dál snášela posměšky lidí typu: ‚Ona je bejvalá feťačka, ukažme si na ni a zasmějme se jí, ha ha ha.‘*“¹¹⁶

¹¹⁴ KAVUROVÁ, H. *Toxický Squat*, s. 208.

¹¹⁵ PÁNKOVÁ, V. *Vím, o čem mlčím ...*, s. 15.

¹¹⁶ KAVUROVÁ, H. *Toxický Squat*, s. 154-155.

V *Bílé moci* byla pro hlavní protagonistku zlomová situace ve chvíli, kdy se s kamarádkou dívaly na televizi: „*Pak jsme beze slova sedly k televizi a flegmaticky ji pustily. A to bylo to, co ovlivnilo celý můj budoucí život. Zrovna tam politici diskutovali v pořadu Aréna o návrhu nového zákona o drogách. Diskutovali právě o takových lidech, jako jsem já, jako je Míša a polovina mladejch ve Zlíně.*“¹¹⁷ V ten samý den, po aplikaci pervitinu, postava mladé narkomanky napsala dopis své matce, v němž jí prosila o pomoc z bludného kruhu závislosti. V tomto případě se jednalo o jedinou situaci, kdy si hlavní postava sama od sebe řekla o pomoc jednomu z rodinných příslušníků. Ovšem nebyla to jediná situace, v níž by rodina s odvykáním pomáhala. V knize *Jmenuji se Alice*, to byla právě rodina, díky níž se hlavní protagonistka ocitla v psychiatrické léčebně.

Ve *Ventilu* se objevila ještě jedna situace, jež měla za následek následnou abstinenci, a tím byla nemoc, která propukla u jedné z postav – Mikroba. Poté, co se Mikrob o své nemoci dozvěděl, aplikoval si zřejmě nadměrné množství drogy a jeho kamarádi z party zavolali sanitku. Díky této situaci se nakonec dostal do psychiatrické léčebny, kde mu pomohli dostat se z nejhoršího. Mikrob si život bez drog nedokáže představit, ale čekal na přijetí do komunity a komentoval to slovy: „*Musím jít dál. Za sebe, brácho, a za tátu.*“¹¹⁸

¹¹⁷ VAVERKOVÁ, K. *Bílá moc ...*, s. 58.

¹¹⁸ PLOCOVÁ, M. *Ventil.*, s. 83.

Závěr

V této bakalářské práci jsem se pokusila zachytit zlomek současné české literatury, jež se zabývá tematikou drog. Cílem této práce bylo analyzovat pět mnou vybraných titulů.

Bakalářskou práci jsem se rozhodla rozdělit do pěti hlavních kapitol, přičemž v první kapitole jsem nastínila problematiku drog jako takovou. Zaměřila jsem se na současnou situaci v České republice, poukázala jsem na účinky nejužívanějších drog a prostřednictvím tzv. *harm reduction programů* jsem poukázala na jednu ze strategií, jež se snaží o snižování dopadu užívání návykových látek. V následující kapitole jsem pak vysvětlila pojmy jako interdisciplinarita, psychologie umělecké literatury, psychoanalýza a autenticita v literatuře.

Stěžejní část práce ale byla analýza vybraných titulů, o níž jsem se pokusila ve zbývajících kapitolách. Vzhledem k povaze knih, které nejsou mezi čtenáři tolik rozšířené, jsem se rozhodla do práce zařadit i popisy jednotlivých dějů, jež mohou neobeznámenému čtenáři dopomoci k utvoření základní představy o povaze této literatury. Během analýzy jsem z jednotlivých knih vybrala slangové výrazy, které pomáhaly utvářet jistou autenticitu v textech. V kapitole o jazyce jsem také poukázala na lingvistický přínos z hlediska zkoumání jazyka skupiny lidí pohybujících se okolo drog. V následující, a zároveň poslední kapitole, jsem shrnula typické obrazy, které se v dílech ve velké míře opakovaly. Během analýzy jsem se pokusila o interdisciplinární přístup, jenž jsem uznala za relevantní z hlediska povahy dominantního tématu, jímž byly drogy.

Téma drog v současné české literatuře je z mého hlediska málo prozkoumaná oblast, a i to bylo jedním z důvodů, proč jsem se ji rozhodla zpracovat v této práci. Vzhledem k tomu, že na motivy tohoto tématu vyšlo několik titulů, nesnažila jsem se o vytvoření přehledu dosud vydaných děl a záměrně jsem vybírala pouze ta díla, která jsou povahově stejná, aby byla bakalářská práce tematicky sjednocená a ucelená.

Seznam použité literatury

Primární literatura

BŘEZINOVÁ, Ivona. Holky na vodítku. 1. vyd. Praha: Albatros, 2002. 125 s. ISBN 80-00-01077-1.

KAVUROVÁ, Hana. Toxický squat. Praha: XYZ, 2018. 268 stran. ISBN 978-80-7597-081-7.

PÁNKOVÁ, Veronika. Vím, o čem mlčím: heroin, toxici a konec jako sladké nic. Olomouc: Votobia, 2001. 204 s. Edice českých autorů (Votobia). ISBN 80-7198-457-4.

PLOCOVÁ, Monika. Ventil. Vyd. 1. Praha: Insignis, 2008. 181 s. ISBN 978-80-86353-06-7.

VAVERKOVÁ, Karolína. Bílá moc: autentická výpověď dívky, která prošla rájem i peklem drogové závislosti. 1. vyd. Benešov: Start, 2000. 113 s. ISBN 80-86231-11-9.

Sekundární literatura

Autenticita a literatura: sborník referátů z literární konference 41. Bezručovy Opavy (16.-17.9.1998). Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1999. ISBN 80-85778-24-6.

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. Současná stylistika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. Čeština pro učitele. Opava: OPTYS, 1996. ISBN 80-85819-41-4.

KALINA, Kamil. Klinická adiktologie. Praha: Grada Publishing, 2015. Psyché. ISBN 978-80-247-4331-8.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. Encyklopedie literárních žánrů. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

NEŠPOR, Karel. Slovník prevence problémů působených návykovými látkami: pro rodiče a pedagogy. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1996. 48 s. ISBN 80-7071-034-9.

ŠŤASTNÁ, Lenka, ed. a ŠUCHA, Matúš, ed. Drogy a ohrožené skupiny mladých lidí: [monografie]. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. lékařská fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 2010. 48 s. ISBN 978-80-254-6807-4.

VIEWEGH, Josef. Psychologie umělecké literatury: k problematice a metodologii nové interdisciplíny. Vyd. 1. Brno: Akademie věd České republiky, Psychologický ústav, 1999. 306 s. ISBN 80-902653-1-6.

Internetové zdroje

Brožurka o pervitinu, projekt „Dokážu to?“ [online]. Evropský sociální fond v ČR [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <http://www.prevcentrum.cz/uploads/soubory/dokazu%20to/Brozurka%20o%20pervitinu.pdf>.

KALINA, K a kol. *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí* [online]. © Úřad vlády České republiky [Cit. 3.7.2020]. ISBN 80-238-8014-4. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/publikace/glosar/?g=108>.

Konopné drogy [online] [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <https://www.substitutni-lecba.cz/konopne-drogy>.

KTD – Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy [online] [cit. 10.6.2020] Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/publ/ktl/00001/51/000015139.htm>.

LIVESTREAM: Heroinová Katka s přítelem. In: Youtube [online]. 20.8.2018 [Cit. 20.7.2020]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=fsF-_7cqi9k. Kanál uživatele EXTRA.CZ.

LSD a jiné halucinogeny [online]. Prev-centrum, z.ú. [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/informace-o-drogach/lsd/>.

MRAVČÍK, V., CHOMYNOVÁ, P., GROHMANNOVÁ, K., JANÍKOVÁ, B., ČERNÍKOVÁ, T., ROUS, Z., TION LEŠTINOVÁ, Z., KIŠŠOVÁ, L., NECHANSKÁ, B., VLACH, T., FIDESOVÁ, H., VOPRAVIL, J. 2018. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017* [Annual Report on Drug Situation 2017 - Czech Republic] MRAVČÍK, V. (Ed.). Praha: Úřad vlády České republiky. ISBN 978-80-7440-219-7. [online] [Cit. 7.7.2020] Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32962/837/VZdrogy2017_web181207.pdf.

MRAVČÍK, V., CHOMYNOVÁ, P., GROHMANNOVÁ, K., JANÍKOVÁ, B., ČERNÍKOVÁ, T., ROUS, Z., TION LEŠTINOVÁ, Z., NECHANSKÁ, B., CIBULKA, J., FIDESOVÁ, H., VOPRAVIL, J. 2019. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018* [Annual Report on Drug Situation 2018 - Czech Republic] MRAVČÍK, V. (Ed.). Praha: Úřad vlády České republiky. ISBN 978-80-7440-237. [online] [Cit. 7.7.2020] Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/33122/871/VZdrogy2018_web%202020-01-13_V02.pdf.

Moje knihy pro vás. Monikaplocova.cz [online] [Cit. 14.5.2020]. Dostupné z: <https://monikaplocova.cz/moje-knihy-pro-vas>.

NALOXONE WZF POLFA, příbalová informace [online], [Cit. 3.7.2020]. Dostupné z: <http://www.sukl.cz/download/pil/PI34543.pdf>.

O terapeutce Monice Plocové. Monikaplocova.cz [online] [Cit. 14.5.2020]. Dostupné z: <https://monikaplocova.cz/o-mne>.

Obálky knih – Databáze obálek knih. Obálky knih – Databáze obálek knih [online]. Copyright © Copyright 2008 [cit. 26.07.2020]. Dostupné z: <https://www.obalkyknih.cz/>.

Opioidy [online] [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <https://www.substitutni-lecba.cz/opioidy>.

Stimulující drogy [online] [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <https://www.substitucni-lecba.cz/stimulujici-drogy>.

Subutex [online]. Prev-centrum, z.ú. [Cit. 7.7.2020]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/informace-o-drogach/subutex/>.

Tiskárna Smíchov. Dům hrůzy v centru Prahy, kde se bojí i narkomani. In.: Televizeznam [online]. 15.11.2018 [Cit. 9.7.2020]. Dostupné z: <https://www.televizeznam.cz/video/cernota/tiskarna-smichov-dum-hruzy-v-centru-prahy-kde-se-boji-i-narkomani-309602>. Pořad Černota.

Životopis. Brezinova.cz [online] [Cit. 14.5.2020]. Dostupné z. <http://www.brezinova.cz/zivotopis/>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – obálky knih

Příloha č. 2 – Jmenuji se Alice – MUDr. Petr Žižkovský

Příloha č. 3 – Ventil – citát autorky

Příloha č. 4 – Ventil – informace na obálce knihy

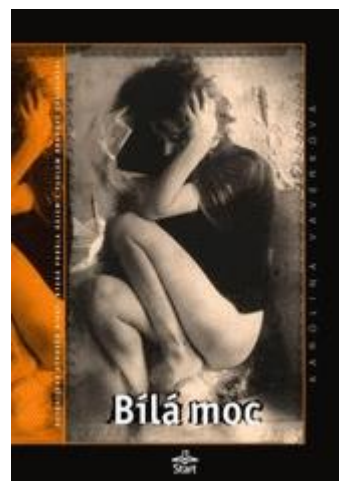
Příloha č. 5 – Toxický squat – autorka a drogy

Příloha č. 6 – Bílá moc – Ing. Radim Jančura

Příloha č. 7 – Bílá moc – matka

Příloha č. 8 – Bílá moc – závěr

Příloha č. 1¹¹⁹

¹¹⁹ Obálky knih - Databáze obálek knih. Obálky knih - Databáze obálek knih [online]. Copyright © Copyright 2008 [cit. 26.07.2020]. Dostupné z: <https://www.obalkyknih.cz/>.

Příloha č. 2

Knihy z cyklu Holky na vodítku nám poutavě a srozumitelně ukazují problematiku dnešní dospívající mládeže, kde citová nejistota v rodině může vést k mnoha závažným poruchám. Jsou určeny nejen pro dospívající, ale i pro jejich rodiče, kteří již na toto „své období“ zapomněli.

*MUDr. Petr Žižkovský,
primář psychiatrického oddělení v Ústí nad Labem*

Za pomoc při realizaci knih z cyklu Holky na vodítku děkuji MUDr. Karole Haasové, MUDr. Pavlíně Noskové, MUDr. Richardu Zajícovi, MUDr. Petru Žižkovskému, pracovníkům DROPINu, zvláště paní Simoně Sedláčkové, a řadě „tápajících“, kteří si prošli, nebo ještě procházejí svým peklem. Přejme si, aby těch, kteří budou „tápat“ i nadále, bylo co nejmíň.

Autorka

Vyšlo:
Holky na vodítku - Jmenuji se Ester

K vydání připravujeme:
Holky na vodítku - Jmenuji se Martina

Najděte si nás na internetu:
www.albatros.cz

© Ivona Březinová, 2002
Illustratoins © Jozef Gertli Danglár, 2002

ISBN 80-00-01077-1

Věnováno všem školákům, studentům,
pedagogům a rodičům

Poděkování patří všem povolaným,
kteří vyvádějí lidské duše ze zajetí drog.

*Každý problém je řešitelný.
Z každé složité situace vede cesta ven.
O problému je třeba mluvit.
Není ostuda říct si o pomoc druhým lidem. Naopak.
Často je to v životě potřebné.
Nebojme se říct si o pomoc co nejdříve.
V požádání o pomoc je naše vnitřní síla.
Nikdy není pozdě.
Zkusme nepřežívat. Život stojí za to ŽÍT.*

Příloha č. 4

Monika Plocová (*1966)
psychoterapeutka v oblasti závislosti

Komplexní řešení potíží, změna dosavadního života a náhledu na něj – to je pro Moniku Plocovou zásadní v jejím přístupu a práci se závislými klienty. Této problematice věnovala i svou dosavadní spisovatelskou činnost - knihy Na špičce ledovce (2005), Ledové stopy zapomnění (2006), Všechno má svůj čas (2007), Ventil (2008).

Tato její poslední kniha s názvem Ventil vypráví příběhy členů jedné pražské party mladých lidí. Na jednotlivých osudech autorka popisuje, kdy a jak se její hrdinové ve svém životě setkali s drogou.

Mezi řádky je možné vystopovat vlídný pohled autorky - terapeutky na tyto „nesmyslné“ lidi, vesměs závislé na drogách. Jejich osudy jsou do jisté míry skutečné, protože hrdinové knihy jsou sice fiktivní, ale podobní lidem, které Monika Plocová „vyvádí ze zajetí drog“ svým působením ve vlastní psychoterapeutické praxi.

Autorka nestojí na straně drogově závislých hrdinů své knihy, ale snaží se v jejich chování a pocitech najít podvědomé "motivace" k užívání omamných látek.

Proto je možné tuto knihu doporučit jak všem mladým lidem jako varování před snahami unikat z reality pomocí drogy, tak jejich rodičům, vychovatelům, pedagogům a všem, kteří nechtějí být k problémům svých či blízkých dětí...

Drogy mně do života vstoupily ve větší míře, než se možná zdá. Pomalu mi berou některé z mých lidí a narušují vzájemné vztahy. A právě proto tahle kniha vznikla.

Opravdu nechci, aby byla brána jako obhajoba drogového světa, ale měla by být varováním pro všechny, kteří se s drogami dostanou do styku. Lidé by si měli zapamatovat, že není hrdinství vzít si drogu, ale odmítnout ji... Protože to stejně nikam jinam než k hořkému konci nevede...

Vážený čtenáři,

do rukou se Ti dostává publikace pojednávající o jedné z nejproblematictějších otázek současnosti. Drogy se stávají čím dál větší hrozbou nejen pro mládež, ale dokonce i pro děti. Snažím se pochopit proč. Jistě je to způsobeno mnoha faktory, z nichž bych jmenoval zejména nudu, pocit osamělosti, zvědavost, citovou nevyrovnanost, atd. Příčinou je zřejmě současný konzumní způsob života naší společnosti, ale i nedostatek sebekázně jednotlivce.

Mladí lidé by měli zaměřit svoji pozornost namísto chvilového zážitku s drogou jiným směrem, především usilovat o svoji seberealizaci. Nabízí se tu celá řada možností. Já ze své zkušenosti mohu potvrdit, že účelné využití volného času, např. studium cizích jazyků, má schopnost člověka uspokojit v mnoha směrech. Znalost cizího jazyka jednak usnadňuje cestování, komunikaci mezi lidmi či navazování nových přátelství, jednak se tu nabízí možnost vymanit se ze závislosti na skupině lidí, která chápe drogu jako běžnou součást života. Při studiu cizího jazyka si navíc člověk vypěstuje dostatek sebekázně a vůle, což může využít ve všech ostatních oblastech života.

Boj s drogou připomíná boj s neporazitelným nepřítelem. Může se zdát, že je zbytečné na tento boj vynakládat jakékoli úsilí, ale myslím, že lhostejný přístup k této otázce není správný. Už kdyby následující příběh autorky pomohl třeba jediné osobě, vydání této publikace bude mít smysl.

Ing. Radim Jančura
ředitel **STUDENT AGENCY**

Jako třetí morová rána v krátké době po sobě vtrhly do naší rodiny drogy. Byla jsem přesvědčená o tom, že je to moje vina, že jsem selhala já. Moje výchova byla založena na kamarádském přístupu, na důvěře, na rovnocenném partnerství a na spoustě lásky. Bylo mi jasné, že jsem nesehala jen já, ale celá moje filozofie výchovy. Je to strašné zjištění, že celou dobu, co jsem byla rodičem, žiji v bludu, v klamně víře a naději, že dělám všechno nejlíp, jak umím. A ono se nic nedá vrátit a je to definitivní. Teprve později jsem poznala, že jestli to byl špatný způsob výchovy, pak vztah, který se mezi mnou a dcerou vytvořil, byl jedním z hlavních důvodů, proč se chtěla vrátit z této slepé cesty zpět. Člověk může selhat, ale vždycky musí mít důvod, proč chtít projít očistcem při návratu. A jestli celou naši rodinu čekalo peklo, pak dceru dvakrát horší.

Střídavě jsme prožívali vteřiny euforie, že my to přece dokážeme, my máme dost síly a vůle, a dlouhá období deprese z přesvědčení, že je stejně všechno marné a zbytečné. Proč zrovna my bychom měli mít štěstí stát se plusovými bodíky statistiky úspěšnosti léčby, která byla tak pesimistická.

Hltavě jsem poslouchala příběhy všech lidí, kteří měli podobnou zkušenost, a chtěla jsem slyšet hlavně dobrý konec. Bylo jich zoufale málo. Snažila jsem se své holčičce pomoci, ale věděla jsem, že ta nejtěžší práce je na ní. Prožívala jsem spolu s ní vyčerpávající hodiny rozhovorů, kdy jsem se snažila předat jí sílu a chuť bojovat a kdy jsem musela pečlivě volit každé slovíčko, abych ji nedostala zpět do stavu deprese a pocitu, že nic nemá cenu. Ale byly i chvíle, kdy jsem už neměla sílu a připadalo mi obrovsky nespravedlivé, že zrovna já mám všechno chápat a snažit se pomáhat. A kdo pochopí mě a moje starosti a problémy, proč pořád já? V těchto slabých chvílích mi nejvíc pomohl mladší syn, který bez řeči převzal tvrdou práci a spousty noci donekonečna zaháněl černé můry svojí sestry. Připadalo mi, že ho život díky této zkušenosti posunul o hodný kus dopředu.

Boj to byl opravdu vyčerpávající. Jak jsem záviděla věřícím lidem! Oč ti to mají snazší.

Vážím si a děkuji všem lidem kolem nás, kteří nás v té zlé době podrželi – ať už to byli milí lidé z nadace Podané ruce, lékaři a sestřičky z psychiatrické léčebny v Brně, kantoři ze střední školy – všichni nám a hlavně dceři opravdu drželi palce. Byl i tací, kteří si jednou provždy všechno, co je spojené s drogami, zaškatulkovali a dávali nám nepokrytě najevo, že jsme jen lidská spodina a že je to náš problém. Kéž je nikdy podobná zkušenost nepotká.

Konec knihy představuje sen, sen o konci. Tak jak jsem si jej tehdy pro sebe představovala a vlastně i přála. Dnes jsem šťastná, že zůstal jenom tím snem.

Od začátku roku 1996 jsem „čistá“. Dokončila jsem střední školu, byla přijata na vysokou a k tomu vypomáhám v kontaktním centru pro drogově závislé. Snad pomoc těm, kterým rozumím, je určitou životní berličkou pro mne samou na cestě za nalezením jiného smyslu života a tím i spokojenosti. Některé moje známé z té doby mají zas berličky úplně jiné, avšak, zdá se stejně účinné. Jedné se narodilo dítě, druhá se vrhla na studium cizích jazyků a cestuje a poznává. Jiné, s menší mírou životního štěstí, ovšem už nežijí nebo jen dožívají, ostatní jejich osud teprve čeká.

Můj život je všemi zkušenostmi s drogami velmi ovlivněn a vždy bude! Cítím to tak, stejně jako to tak cítí a vypovídají ti, kteří mají za sebou podobnou životní zkušenost. Asi budu vždycky patřit mezi ty, kteří nechtějí splynout s davem, ale dnes už vím, že se nechci odlišovat tím způsobem, který jsem popsala ve své výpovědi. Nechci a myslím, že ani nebudu. Absolutní záruku však nemohu dát ani sama sobě.

Budu však ráda, když má zkušenost s drogami včas odradí ty, kteří by to chtěli zkusit, a pomůže v rozhodnutí skončit těm, kteří se dostali do stejné situace jako já před několika lety. Nyní už chápu i tu bolest a neštěstí rodičů, konfrontovaných se skutečností, která je nepřipravené a téměř bezmocné, zasáhla. I pro ně je tato kniha, možná že především pro ně. Pochopí-li totiž „stav těla a duše“ fetujícího, mají mnohem větší šanci pomoci svým dětem i sobě.

Jsem šťastná, že jim všem mohu takto podat pomocnou ruku a přitom plnit své nové, jiné sny. Těm, kteří ještě nezačali, přeji aby je k tomu nic nedovedlo a těm, kteří v tom už jedou vzkazují: Je to boj na celý život, boj, který se nedá zcela vyhrát, ale který se dá vyhrávat.

Karolína Vaverková